

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

III.

Изази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претилате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VII.

КЊАЖ. ЦРНОГ. ГЛАВНО НАДЗОРНИШТВО
ОСНОВНИХ ШКОЛА

Број 350

Цетиње, 1. Марта 1896 год.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

Н а р е д б а
CRNOJEVIĆ

Господи учитељима и учитељицама црногорских основних школа.

На основу Школског Закона и досадањих наредба издају вам се и следећа уписува и наредбе, које треба да тачно извршуете :

I. Предавања. Учители—це треба да почињу предавања у школи: од 15. Септембра до 1. Маја тачно у 9., а да сврше у 12 сати прије подне, а после подне у 2., а да сврше у 4 сата.

Од 1. Маја до 30. Јуна, у планинским мјестима, прије подне у 9., а да сврше у 12, а после подне у 3., а да сврше у 5 сати. У жупнијем мјестима овај распоред часова почеће од 15. Априла, а не од 1. Маја.*)

Примједба. Изузетак од овога правила може бити, кад је рђаво вријеме и кад је дјеци удаљена кућа од школе, а тако и у планинским мјестима, гдје треба удешавати школске часове, а тако и долазак у цркву онако, како је за сигурност и здравље дјечије најбоље.

За свако задоцнење добиће наставници(—це) опомену од школске Управе, а ако би то чешће било, нека се јави Гл. шк. Надзорништву.

У одређеним школским часовима, ни у школи ни изван школе не смије се учитељ(—ица) занимати никаквим другим послом, осим прописаним школским радом, изузимајући каквог оправданог случаја.

Такође не смију се употребљавати ученици(—це), ни у школи ни изван школе, ни на што друго, осим на редовно учење.

II. Одмор. Између часова прије и послје подне трајаће одмор по 10 минута. За то вријеме учитељи(—це) су дужни пазити сваки над својим разредом на пољу (ако је лијепо вријеме) или у школским просторијама (ако је ружно вријеме), као и при *изласку* и *уласку* у школу.

III. Дежурство. Учитељи треба да дежурају редом по једну седмицу, а дужност је дежурноме:

1) Да изјутра у $8\frac{1}{2}$ сати дође у школу, те да прегледа, је ли послужитељ у вече помео школу, у јутру праšину очистио са скамија и учитељских столова, јесу ли прозори отворени, да се учионице провјетре, и јесу ли (зими) пећи на вријеме и умјерено наложене.

2) Да у $8\frac{3}{4}$ нареди послужитељу, да подуже звони у звоно за улазак у школу, па тада да сви учитељи, који морају у $8\frac{3}{4}$ доћи у школу, предусрету дјепу, те да их опомињу на ред и уљудност при улажењу у школу, па да сваки у свом разреду одржи мир и ред, а у 9 сати нека дежурни нареди послужитељу, да куцне у звоно, и тада сваки учитељ нека отпочне предавање у свом разреду.

3) Да нареди послужитељу, да објави звонењем почетак и свршетак свакога часа, а сваки учитељ дужан је управљати се према томе.

4) Да пази на чистоћу како у школи, тако и изван школе.

5) Да пази, да се дјецџ доноси довољно воде, и у опште за сваку немарност послужитеља да га опомене и да јави управљајућем учитељу.

6) Посље подне треба да дође дежурни свагда на $\frac{1}{2}$ сата прије, као и у јутру, и да пази на ред и тачност као и прије подне. Остали учитељи треба да дођу $\frac{1}{4}$ сата прије одређеног времена за предавање.

8) У неђељне и празничне дане дужни су доћи сви учи-

тељи(—це) у 8 сати у школу, те до $8\frac{3}{4}$ држати са присутним ученицима(—цама), сваки у свом разреду, пјевање и говор о дотичном празнику, а после у $8\frac{3}{4}$ сати уредити дјецу и кренути у цркву. Ако не би тај дан било летургије, или ако би било рђаво време, да се не може поћи у цркву, онда ће до 9 сати водити поучне разговоре са дјецом.

9) Учитељица свагда сама дежура у својој школи (види наредбу бр. 156 од 1891 год. и бр. 1020 од 1894 г.) и она је дужна доћи у школу свагда прије својих ученица на $\frac{1}{2}$ сата.

Управљајући учитељ дужан је извијестити ово Надзорништво и за женску школу, као и за мушку, ако не би све у своме реду било.

10) У којој је школи један учитељ, он ће се управљати према наредби овога надзорништва (види наредбу бр. 156 од 1891 г. и бр. 1020 од 1894 г.)

IV. Учит. осуства. Ако учитељ због каквога ванреднога случаја не могне доћи у школу, треба бар $\frac{1}{2}$ сата прије да јави Управи школској, а у дужности ће га заступати дежурни учитељ, који ће саставити његове разреде са својима, ако то дозвољаје простор учионице, иначе нека га замјењују ученици четвртога разреда на измјенице по један сат, а под надзором дежурнога учитеља. У осталом треба управљати се према 49 §. шк. закона.

Ако ли пак учитељица не би могла доћи у школу због оправданог узрока, онда је дужна на $\frac{1}{2}$ сата или раније, прије школских часова, јавити школској Управи, која ће наредити, да се у ученице одма својим кућама враћају.

Свако *задоцњење* биљежиће се на особитој листи, коју могу гледати сви учитељи(—це), сваки дан у школској канцеларији, које ће заводити у дневни протокол, а тако и у протокол од конференције, да се после не би могло одрицати — усљед заборавности или чега било — учињено осуство, па оно било с оправданог или неоправданог узрока.

V. Учит. конференције. Учитељи(—це) држаће конференције сваке седмице — у празничне дане, на којима ће се споразумјевати односно заједничког и сложнога рада; чинити примједбе један другоме, ако би се примјетило, да је који попустио у чему-год своју дужност, што ће управа на истој или другој конференцији узети у претрес и начинити мјесечни извјештај о раду и успјеху школе. На истијем протоколима од конференције учитељи(—це) изјављиваће и своја потраживања од оп-

штине и мјестних власти, као и дотичне школске управе, која је дужна учинити за све, што је законито и умјестно, потребни и могући поступак.

Ванредна конференција може се држати изван школских часова, кад то буде потреба изискивала.

Управа школска дужна је пазити, да се конференције свагда држе цјелисходно и на вријеме, како би се могле уредно извршити разне школске потребе.

За ове конференције узео се на школски рачун један протокол, у коме ће се биљезити, што се је на којој конференцији радило.

Перовођа на овим конференцијама би ће онај учитељ, који за то буде изабран — узимајући у обзир лијеп рукопис. Овоме спада у дужност, да све, што се буде радило на којој конференцији, биљежи у протокол и да исти у реду држи.

Сваки учитељ(—ица) дужан је на позив школске Управе доћи у одређено вријеме на конференцију, ако га у томе не спријечи какав случај, који би му могао оправдати и недолазак на школска предавања; али у свакоме случају, дужан је, на један сат прије одређенога времена извијестити за исто школску Управу.

Школска Управа дужна је са мјесечним извјештајем доставити укратко овоме Надзорништву о држању овијех конференција, нарочито о каквим неуредностима, ако би их било, — а које би сметале правилноме држању истијех.

Посље сваке конференције треба да присутни учитељи(—ца) потпишу протокол од истијех. Ако се који у нечем не слаже с онијем, што је у њему заведено, онда може о томе написати и потписати у истом протоколу своје засебно мишљење. Неслагасије ма у чему било не смије ни најмање сметати школском раду, него треба о том одмах извијести Пл. шк. Надзорништво.

VI. Чистоћа. На чистоћу је дужан учитељ сваки дан пазити, а да боље утиче на дјецу, то ће једном у седмици прегледати сви учитељи у заједници сву дјецу.

VII. Учитељски надзор. На гимнастици није слободно дати дјецу произвољну игру, без најмарљивијега надгледања и уређивања учитељева(—лице), а тако је дужан најозбиљније пазити дјецу за вријеме излета.

VIII. Пјевање у цркви. У цркви ће одговарати учитељ, који

буде најбоље знао пјевати, са ученицима старијих разреда, уз припомоћ осталих учитеља.

IX. Примање и отпуштавање дјеце. Одбити пријављено дијете, или га примити у неодређено вријеме, а тако и ишћерати из школе може учитељ(—ца) то учинити само привремено у споразуму и одобрењем управљајућег учитеља, које треба на конференцији узети у претрес и извести правилно ријешење и закључак. О оваквијем случајевима треба на вријеме извјестити Гл. шк. Надзорништво.

X. Учитељски говори. Говори на Светосавским прославама, родитељским скуповима и другим свечаним приликама одређиваће се на конференцији, на којој се и програм утврђује.

XI. Учитељски потписи. Дешава се, да неки учитељи(—ице) забораве, или избјегавају, да потпишу своје име, презиме и датум на својим актима, или школским протоколима.

У будуће треба да сваки потпише: осим управљајући учитељ, или учитељ, и *име, презиме и датум*, да се свагда може знати, ко је што радио, како је радио, и кад је радио.

XII. Мјесечни извјештај. Примјетило се, да неки учитељи(—ице) не шаљу уредно мјесечне шк. извјештаје, те им се повраћају, да их исправе. За то се такви опомињу, да боље пазе на те извјештаје, и да их уредно шаљу према 47 §. Школског Закона и наредби овога Надзорништва број 1020 од 1894 год.

Да ли наставници како треба извршују ове наредбе, пазиће управљајући учитељ и о свему, по дужности извјештавати ово Надзорништво (в. 34. §. Шк. Закона).

Гдје је у школи само један учитељ ту такође има се поступати према 84 §. Шк. Закона.

За неизвршење ових наредба, као и свијех досле издастијех, узимаће се на строгу одговорност они наставници(—це), који се покажу немарљиви и неуредни.

Главни Школски Надзорник
Ђуро Поповић.

СПОМОЋНО У ПУСТВО

нашим Свештеницима при обављању исповједи

пише М. М.

(Н а с т а в а к.)

5. Чудесна сила покајања.

„Глаголетъ Адовай Господъ:
Не хощу смерти грѣшника...
но еже обратитися... и живу
быти ему.“⁶⁰⁾

По старозавјетноме закону, извјесни гријехови подвр-
гавали су смртној казни све оне, који су у тима грије-
ховима бивали обвињени.⁵¹⁾

Вишеприведене и преко пророка Језекиља навијеш-
ћене ријечи Божије показују, да Бог не жели смрти
грјешника, него жели, да се обрати и жив буде. Да,
оне јасно показују, да је прелепа љубав Божија ка
грјешноме човјеку. Бог снисходен и грјешницима, показао
им је пут, који их води к спасењу. Свакидашња готово
људска падања у разне гријехове Бог милостиво сноси и
са очинском радошћу чека, да се грјешници поправе.

Апостол Павле говори: „Богъ всѣмъ человѣкомъ хоцетъ
спастися, и въ разумъ истини прити.“⁵²⁾

Ма како да су гријехови велики, опет милост је
Божија већа, него сви гријехови људски. Гријехови могу
бити многобројни, страшни и тешки, али опет они имају
своје границе; а милост Божија према грјешницима нема
граница. Као што је Бог велик и неограничен; тако је

⁴⁸⁾ 1. Кор. 2, 32.

⁴⁹⁾ Мат. 10, 22.

⁶⁰⁾ Језек. 18, 32.

⁵¹⁾ Лев. 20, 9—10; 24, 11—17; Числ. 15, 32—36; Второзак. 24, 16;
4. Царст. 14, 6; Парал. 25, 4; Евреем. 10, 28.

⁵²⁾ 1. Тим. 2, 4.

велика и неограничена милост Његова према људима.

Ево како један црквени отац набраја гријехове људске: „Вижьдъ Господи — яко умножишася паче власъ главы мояе беззаконія моя. Кое убо не содѣяхъ зло; кий грѣхъ не сотворихъ; кое зло не вообразихъ въ души моеи..... И вѣмъ Господи, яко беззаконія моя превзыдоша главу мою: но безмѣрно естъ множество щедротъ твоихъ.... и нѣсть грѣхъ побѣждающъ челоуѣколюбіе твое.“

Кад би ко сваки дан и по седам пута гријешо, Бог би му опростио, само кад би се грјешник покајао. Бог се може на грјешника и разгњевити, али право покајање утоли гњев Божи. Да је то у самој ствари тако, привешћемо овдје неколико примјера, гдје су велики грјешници чудесном силом милости Божије били снашени.

Ево тијех примјера:

Преподобни Пахомије једном приликом рекао је једноме грјешнику: „Премда је велик твој гријех, али немој губити наду на милост Божију. Као што се посјечено дрво из коријена може поумладити и опет поново подрасти и плод родити, тако и ти својим покајања можеш посјећи твој гријех, и молитвом оћинити будући свој живот, да почне рађати добра дјела.“⁵⁴⁾ И овијем савјетом у самоем дјелу грјешник се збиља и поправио.

Св. Јован Евангелист, кад је једном дошао у Јефес, дознао је, да је младић један, кога је Светитељ волио, отишао у разбојнике. То је апостола странпо ожалостило. Жалећи пропаст тога младића, Св. Јован отишао је у пустињу, гдје се чета разбојничка налазила, с намјером, да покуша младића склонити на повратак и покајање.

Кад је тражени младић видио старца Светитеља, застидио се, и такви озбиљни стид пробудио је у њему раскајање тако, да је горкијем плачем обузет загрлио

⁵³⁾ Послѣд. ко Св. Причац. молит. 4.

⁵⁴⁾ Правосл. Исп. Христіан. вѣры. Прот. А. Свирѣлина. Петрогр. 1893 г. стр. 119.

старца апостола, и са најдубљима уздисајима молио га за опроштење. Апостол клетвом увјераваше младића, да је за њега код Спаситеља нашао опроштење. И младић покајањем био је спасен.⁵⁵⁾

Велика грјешница Марија из Јегипта љубопиством побјеђена једном у друштву с другима пође у Јегипат, да види животворни крст Господњи. Баш кад је хтјела да у храм уђе задржала је нека невидљива сила. Она је у неколико пута нагла, да преко прага пријеђе, али јој није било могуће! Грјешница поражена тијем чудом Божјим, почела је промишљати: шта би могао бити узрок, те јој се спречава приступ у Храм Божји?! Благодат Божија отвори јој очи, те је на једној страни виђела дубоку пропаст гријеха, а на другој велику просторију милосрђа Божијега. Она тијем открићем тронута, панула је пред иконом Пресвете Богородице и у плачу призивала је Богоматер за свједока њезинога покајања.⁵⁶⁾

Један пут развратни један младић пође у цркву, да чује црквено појање. Ушавши тамо видио је, гдје Свештеник проповиједа о блудноме сину. Њему се учини, да проповједник оно њему гввори.

У томе још већма увјерило га је то, што му се чињаше, да проповједник право у њега гледа. Преслушавши проповјед до краја, толико је на њега утиска учинила, да се је младић одмах покајао и поправио.

Једна развратна грјешница срела је једну непознату жену, која је на рукама носила умрлога свога сина. Ожалопћена мајка у очајању не знајући шта да чини од превелике жалости, метне свога мртвога сина на руке сусретене грјешнице са горкима сузама молећи је, да јој сина ускрсне. Грјешница овијем страшно поражена и нехотично признаде себе недостојном, не само за толико

⁵⁵⁾ Еписк. Силвестеръ о покаянiю. Журналъ Кiев. Духов. Академiи за 1889 г. N-го 4. стр. 574.

⁵⁶⁾ Житiе Марiи Египетск. 1. Априла.

чудо, него и да не смије ни погледати на небо ни отворити уста, да се о томе Богу помоли. Но удвијељена мајка мислећи, да се она одриче то учинити из смирености, удвостручила је своју молбу. Тада грјешница паде на земљу и у горкоме плачу исповиједа гријехове своје, признавши себе недостојном милости Божије. И од тада грјешница поче побожно живјети, и у искреноме покајању живот свој проводити.⁵⁷⁾

Један пут два старца путовали су из једнога у друго мјесто. Уморни од далекога пута, уђу да се одморе у једну гостионицу, у којој нађу једну непознату женску особу. Један од стараца по своме обичају почне читати Св. Еванђеље. Напазећа се ту жена видећи смиреност и побожност ових стараца, а при томе чујући Божанствену науку Спаситељеву, приближи се, да би боље чула рјечи Божије. Старцу то не бијаше повољи, па јој рече: „како си неучтива! Што си се тако приближила нама будући непозната.“? „Не гони ме, отче, одговори са стидом узбуњена жена: и ако сам велика грјешница; али Господ наш Исус Христос није одагнао, кад Му је приступила грешна блудница.“ Она од тада престала је бити грјешница“ — рече старац. „Уздајући се на Господа Бога — рече раскајана грјешница — од сада већ нећу ни ја гријешити.“ И тако се поправила грјешница и у покајању богоугодан живот наставила.⁵⁸⁾

Једно врло богато чељаде у Јегипту оставши без родитеља удружи се са развратнијема, те и оно тако развратно постане.

Пријатељи и познаници, који су љубили и уважавали родитеље тога чељадета жалили су његову пропаст. Па да би га спасли замоле једнога побожнога старца Јована, да би се постарао то чељаде одвратити од хрђавога пута. — Духовник, да би спасао изгубљену душу

⁵⁷⁾ Путъ промыс. Божія Архіепис. Херсон. Димитр. Москва 1890 г. стр. 19—24.

⁵⁸⁾ Путъ Пром. Бож. Архіеп Хер. Димитр. Москва 1890 год. 30—34.

развратнога тога чељадета, прими се те понуде. Старац кад виђе тога изгубљенога грјешника, горко заплака и тужно уздахну. Он тијем грјешнику даде увиђети, колико сажалева његову погибију. Такви поступак старца духовника страшно трону грјешника. Пренеражени грјешник рече: Оче! „Могу ли се грјешници покајати?“ Старац духовник одговори: „могу и велика радост бива на небу, кад се грјешник покаје.“ Преступник рече: „нека са мном буде воља Господа!“ — па настави: — „Духовниче! Поведи ме са собом и одреди мјесто, гдје ти знаш за моје покајање.“

Духовник поведе грјешника и у путу ухвати их ноћ, те заноће у пустињи. Старац духовник одредивши мјесто, гдје грјешник има спавати и рече: „спавај овдје покривен благодаћу Божијом,“ и ознаменовавши га знамењем крста удаљи се, и послѣје обичне молитве пође мало подаље на леже да спава. Около пола ноћи пробуди се и виђе сјајни пут од земље на небо, гдје анђели грјешникову душу однесоше у царство небесно. Он тијем чудом изненађен приближи се и ниђе да је грјешник умро. Уплашен старац помоли се Богу је виђи молитви чује глас с неба: „примљено је свесрдно покајање грјешника.“⁵⁹⁾

Њеки грјешник питао је духовника Сисоја „Оче! Пануо сам у гријех, шта ми ваља чинити, па да се спасем?“ Духовник одговори: „чедо устани и покај се, па ћеш бити спасен.“ „Оче! И пошто сам устануо, опет сам пануо“ — рече грјешник. „Опет устани,“ одговори старац духовник. „Оче! Кажу ми, имам ли дуго падати и устајати?“ „Догод будеш жив“ — одговори старац. —

На питање Таисије грјешнице, како се има молити Богу, да јој опрости гријехове, Св. Пафнутије одговорио је: „Ти нијеси достојна ни погледати на небо, него гледај на исток и говори: — Боже, који си ме саздао,

⁵⁹⁾ Училище благочестія. Петроградъ 1893 год. стр. 347.

смилуј се на мене и помилуј ме.“ И тако је грјешница била помилована. ⁶⁰⁾

Преподобноме Ниронту ради светости његовога живота од Бога дана је била моћ, да духовнима очима може виђети Св. Анђеле. Једном он находећи се у храму видио је, да се над њим отворило небо, и да је видио пут, који води са земље на небо. Тијем путем носили су Анђели душу некога тај час умрлога, и за њима одили су зли и нечастиви духови — ђаволи — вичући: „Зашто нам грабите ту душу, зар ви не дате, да је она у своме земноме животу била: блудница, среброљубица и разбојница. А и од свију гријехова имала је дијела.“ Анђели им одговоре: „знамо, да је она била велика грјешница; али знамо и то, да је она много плакала и жалила, што је толико гријешила, и најпослије испред смрти свесрдно се за своје гријехове покајала и исповиједала. Зато јој је Премилостиви Бог и опростио све њене гријехове.“ ⁶¹⁾ Када то чуше злибни демони рекоше: „ако је таква душа могла добити опроштење од Бога, онда узмите и све остале грјешнике душе.“ Тада су Анђели рекли: „запамтите, да ће сви грјешници који се истинито и искрено покају и са сокрушеним срцем исповиједају гријехове своје од Бога добити опроштење; а они грјешници, који умру без покајања и исповиједи, биће од Бога осуђени на вјечну муку у паклу.“ ⁶¹⁾

Св. Јован Љествичник приповиједа, како је за вријеме његова пребивања у једноме манастиру у Мисиру, дошао њеки разбојник, да се покаје и да прими монашки чин. Игуман тога манастира нареди разбојнику, да јавно у цркви пред свом братијом исповиједа све своје гријехове. Разбојник је то по наредби са највећом усрдношћу и учинио. Послије исповиједи Игуман га је одмах обукао у монашеске мантије.

⁶⁰⁾ Правосл. Исповѣд. Християн. вѣры соч. А. Свирѣлина — Петроградъ 1893 год. стр. 117.

⁶¹⁾ П. Никольскій. О покаянн. Москва 1894 г. стр. 6.

Св. Јован упита игумана, зашто је тако одмах постригао и у чин монашки примио разбојника!? Игуман је одговорио: „Зато, што се је разбојник својом исповјешћу потпуно достојан показао опроштења његовијех гријехова, — додавши Игуман и то, да му је један између братаје казао, да је видио некога „страшнога,“ који је у једној руци држао списак гријехова, које је разбојник починио, а у другој руци трску. И кад је разбојник исповиједајући се казивао који свој гријех, тада је тај „страшни“ брисао тај гријех трском по карти.“⁶²⁾

Св. апостол Петар три пута се је одрекао Христа, па кад се свесрдно покајао и са горкима сузама опрао свој гријех, Господ му је опростио.⁶³⁾

Св. апостол Павле најприје био је највећи гонитељ Цркве Христове. — Он је био учесник у убиству Св. Архидјакона Стефана, па чудесним начином био је обраћен на покајање. И послје вјером у Бога и чистом исповјешћу био је помилован од Бога, примљен у број апостола и постао највећи проповједник Христове науке.⁶⁴⁾

Још би могли небројно примјера привести, о чудесној сили покајања, али ће довољно бити ово, што смо овдје прибјежили ради увјерења, како благодат Божија чудесно дјејствује на опроштење гријехова свијех онијех, који се свесрдно кају за своја преступљења, и који се по уставу св. Цркве искрено исповиједају.

ПреблагИ Бог употребљава разне начине, да њима у нама изазове чежњу за наше поправљење. Тако једнијема шаље болест, другијема сиромаштво, трећијема породичне жалости, и т. д. Ово Бог чини за то, што би хтио, да од нас нико у гријеху не погине, него да сви приступимо на покајање.⁶⁵⁾

Препоручимо се дакле Богу, да св. милост Његова

⁶²⁾ П. Николь. О покајани. Москва 1894. стр. 9.

⁶³⁾ Јоанњ 18, 27; 21, 17.

⁶⁴⁾ Дѣян. 9, 15.

⁶⁵⁾ 2. Петр. 3, 9.

и у нашим грјешнима душама изазове покајање, и да нам просвијетли ум и памет, да пред њим без свакога притворства исповиједамо гријехове наше, како би тијем удостојени били Божијега помиловања у опроштају наших грјехова.

Познајући нашу немоћ тјелесну у топлој молитви обратимо се Богу ријечима пророка Давида:

„Аще беззаконія назриши Господи, Господи кто постоитъ, яко у тебе очищеніе есть.“⁶⁶⁾ „Јако у Господа милость, и многое у него избавленіе.“⁶⁶⁾

⁶⁶⁾ Псал. 129, 3.

⁶⁷⁾ Псал. 129, 6.

(Наставиће се.)

ЦРТИЦЕ ИЗ ПЕДАГОГИЈЕ.

Прибрао Ж. Драговић.

(Наставак.)
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 Значај чула.
 CRNOJEVIC

Сви живи створови примају на себе утиске од природе у којој живе; те утиске примају и животиње и људи, али резултати тијех утисака нијесу једнаки код животиња и код човјека. Истина, за примање тијех утисака постоје и код животиња и код човјека особити органи, које називамо чула, али употреба тијех органа није једнака: код животиња ти органи служе просто за подмиривање њихових тјелесних потреба, а код човјека, осим тога, та чула служе још и за благородније тежње и узвишеније осјећаје, те помоћу њих човјек добија мноштво естетичких наслада и задовољстава чисто наравственога својства. Можемо, шта више, рећи и то, да се човјек у већини случајева служи тијем органима чисто и искључиво ради наравствених цијељи, а непрестано уз њихов рад придружује се и рад мисли, осјећаја и воље, н. пр.:

1) Кад се налазимо у тамној, али нама познатој соби, ми *шпамо* разне предмете и пипањем идемо напријед, а у исто вријеме помоћу *мисли и уображења* решавамо, да се тамо или овамо, на десно или на лијево налази тај и тај предмет.

2) Догоди се да нам пред очи изађе некакво лице, ми га *видимо*, одмах се ту и свршава рад тога чула, што се зове *вид*, и непримјетно прелази у рад чисто душевни: ми *посматрамо* и *проучавамо* то лице и дајемо себи рачуна о њему, па то што у тај трен осјећамо често и на своме лицу исказујемо. Сијевне н. пр. муња, и ми *видимо* само блијесак, али чинимо закључак у себи, да је то муња, и ми у души добијамо већ утисак грома, и ако га још нијесмо чули.

Да би наша чула правилно радила, тражи се шљедеће:

1) пошто све спољашње утиске добијамо помоћу живаца, то треба да се живци налазе у потпуном реду и да су здрави.

2) пошто сви утисци преко живаца прелази у душу, то треба — да је душа способна, да те утиске прима. Ако наша пажња није окренута на дотичну појаву, ми ту појаву нећемо ни примјетити, јер тај утисак не допире до наше душе. На пр.: човјек који тврдо спава неће осјетити, ако се до њега додирнете, нити ће чути глас и т. д. Тако исто човјек, који је дубоко замишљен неће вас виђети, кад прођете мимо њега, и ако се вама чини, да вас гледа.

Видимо дакле, да чула служе као посредници између спољашњег свијета и душе човјека, зато је једна од најгавнијих дужности сваког учитеља, да та чула његује и да их развија и утврђује.

У физиологијама и психологијама обично се пет чула: пипање, укус, мирис, слух и вид, а свакоме томе чулу одговара особити орган: крајеви рука и тијела у опће, језик, унутрашњост носа, ухо и око. Сваки од тих органа служи као спроводник особитих утисака.

Пипање. — За пипање служи сва површина тијела, а у прве дане живота дјечијег највишу осјетљивост за пипање има горња усница. Њом дијете почиње много раније пипати, него рукама. Но при свему овоме као специјални орган за пипање служе руке и особито крајеви прста. Ово је чуло најистинитије и даје нам утиске врло тачне и јасне, те се с тога оно често примјењује и к чисто апстрактним појмовима. Тако н. пр. рећи ће се понекад: то је *ошмиљива* истина, или то је *ошмиљив* доказ.

Ниједно се чуло тако непрестано не вјежба као пипање, али може се и притупити н. пр. нечистим држањем тијела, наzebом, одебљавањем коже на прстима од грубе работе и т. д.

Укус и мирис. — Оба ова чула згодно је разгледати заједно, јер често пута они заједнички раде. Она имају мање значаја,

него ли друга чула, и представе које нам она дају нијесу многоврне, а поред тога те представе више су случајне и нијесу јасне. Због овога врло ће се ријетко различита лица сложити о утисцима укуса и мириса. Изгледа да су та чула нарочито одређена да служе физичким потребама човјековим. На пр: укус чува нас да не прогутамо штогод штрудливо, а мирис да се уклањамо из мјеста, гдје су штрудливи и смрдливи гасови. Но и ово не бива вазда, јер је познато, да се дјеца често пута управо трују укусним воћем, а и одрасли често пута једу слатке ствари, које су савршено штрудливе и убијају њихово здравље. Но и ова се чула даду усавршити, а то видимо отуда, што су ова чула јаче развијена код онијех људи, којијема је природа одузела које друго чуло. Познато је такође, да су ова чула развијенија код дивљака него код цивилизованих народа, а животињама служе не само да могу разликовати храну, него и да лове и да се познају у помрчини. Но васпитач се дужан старати и о њези ових чула и чувати их нарочито од ствари, које их веома драже.

Слух. — Слух даје души особите утиске; тако њиме можемо схватити јачину звука, правац његов, трајање и поред тога оно што је најглавније — објектима разлику тонова и онога што се тијем тоновима *Види Описати* н. пр. тугу, миловање, саучешће, весеље, очајање, снагу и *Описати* једну, њежност и т. д. Као што нам укус и мирис дају *Службе* које служе више тјелесним потребама, тако нам даје слух грађу за духовно развијање, и звуци једне мелодије пробуђују код човјека покрете чито психичког својства, н. пр. таква нас је мелодија кадра обрадовати, узбудити, умирити и т. д. Према томе како је код човјека слух развијен, кажемо за некога да је музикалан, а за некога да је немускалан. Свакоме је познато, како на човјека дјествује једна мисао исказана музиком или ријечју, као и то, колика је разлика кад човјек сам чита једну књигу, или кад му је други чита на глас. — У првом случају човјек само памти мисли, а у другоме и осјећа још оно, што се може исказати само живом ријечју. Према овоме јасно је, како велик значај има слух у васпитању и како васпитач мора да обрати пажњу на развиће тога органа. Прије свега мора се ухо чувати од разних повреда, удара, назеба, не пиљкати у њ' спицама, или тврдим стварима, не лупати јако поред уха — и т. д. За тијем треба упражњавати слух у такту и мелодији, цјевањем и музиком, те га тијем усавршавати и развијати.

Вид. — Вид је најблагородније и најважније наше чуло.

Ми помоћу њега познајемо даљину, боје, облик предмета, — величину и кретање; помоћу њега ми такође познајемо и друго нешто, што је много важније од овога, а то је; саразмјерност и хармонију појединих дијелова предмета, груписање боја, те ушљед тога и красоту природе и њом се наслађавамо. Све ово служи као богати извор за васпитавање у души високих наравствених и пјесничких идеја.

Због ове особите важности вида, васпитач треба да обрати особиту пажњу, да га очува и од најмање повреде и умора. Ниједним се органом толико не злоупотребљава, колико видом, те ушљед тога вид слаби и човјек се лишава најважнијега посредника између његове душе и спољашње природе. Због овога треба обратити особиту пажњу на уређење школе и свега онога, што би могло у школи рђаво на вид утицати. На пр. књиге морају бити штампане крупним словима и на згодној хартији; скамије морају бити тако удешене, да од ње до ока не смије бити мање или више од 12 палаца или центимет. и морају бити мало понагнуте; на том истом одстојању и мало понагнуто мора се држати и књига, кад се чита из ње стојећи; свјетлост мора долазити у школску собу ученицима с лијеве стране, а никако с десне или оспријед или са свију страна; у распореду часова не смије доћи један за другим предмети, с којима око има непосредно веза, као што су: писање, цртање и т. д. Осим тога треба чувати од јерације, дима, назеба, да се не чита или други рад не ради очима у полумраку, да се при очним радовима тијело држи правилно и т. д. Све ово и ако нам се с почетка чини као маленкост, може *проузроковати* губитак вида.

(Наставиће се.)

—**—

ПРИЛОЗИ ЗА БИБЛИОГРАФИЈУ ЦРНЕ ГОРЕ У ПРОШЛОЈ 1895 ГОДИНИ.

Под овим насловом ми би жељели пропратити све, што се је писало о Црној Гори изван њезиних граница; али то нијесмо у стању учинити, због тога што немамо библиотеке, и знамо само оно, што нам случајно долази до руку, него и по томе маломе може се виђети, да се о Црној Гори пише доста,

у чему и држимо за корисно дати рачун пред нашом читалачком публиком.

У првом реду морамо споменути д-ра Курт-Хасерта, који је три љета проучавао Црну Гору с гледишта природњака.

О првој његовој књизи „Путовање по Црној Гори“ и т. д. 1893 г. ми смо већ јављали, а тако исто и још о њекијем његовијем чланцима; а сада изашла је и још књижница: „Прилози за физичну географију Црне Горе с особитим обзиром на геолошку формацију карата“. (Beiträge zur physischen geogr. von Mont.“ и. т. д. Gotha, Justus Perthes., 1895; вел. 8^о, IX, 174). У првом свом дјелу г. К. Хасерт описује Црну Гору у свези са својим путовањем; у овом новом дјелу ми имамо опис Црне Горе систематички, што се може виђети из летимичног прегледа његове садржине. Прије свега он даје преглед цијеле литературе Црне Горе; а за тим сљедује њезин геолошки опис са закључком о постојећим или могућим минералним богатствима: о лимониту, (гвоздена руда), мангану, сумпору, злату, минералним изворима, петролеу и асфалту, о каменом угљену (стр. 14—44). У овом погледу он је нашао то исто, што је било нађено његовијем претшаственицима, Е. Тице и Л. Балдачи, али даје свему вишу одређеност, и односно злата тврди, да у Васојевићима на Бачу, у Кривом-долу и у Градишњици то састав земљишта показива могућност присуства у њему овога благородног метала, а за остваривање истраживања и пробе, кафе, има доста главних фактора, воде и дрвнотресице. Односно осталијех минерала, а главно односно каменог угљена каже, да има само нижа сорта, тако звани лигнит, који не вреди обрађивања; али њему тада још није био познат угљен, пронађен у Жуши Никшићкој.

У осталом иде најтачнији опис физичко-географски, и све то врло лијепо демонстрирано на картама у 4 таблице и једна унутра текста (за орографију на стр. 54). Ово дјело има такав значај, да који би предузео написати географију Црне Горе, тај би морао дјело д-ра К. Хасерта узети за основ или га просто превести.

Осим тога има и помањих његових чланака, штампаних у различитим издањима, као што: *Природне и политичке границе Црне Горе* (Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde), стр. 375—405, Гд. XXX. 1825, преведено је у Гласу Црногорца); 2. *Повершина Црне Горе* („Globus“, В. 61, N 4, in 74^о, стр. 1—4, година није означ.); 3., *Излазак на Пруташ у Дурмитору*, са сликама унутра („Das neue Ausland“ Heft 1. u 12, Jahrg. in 4^о, 2—10 без го

дине); 4. *Немири у Горњој Албанији*, са сликама (тако исто, *Нефт* 3, н. 4., стр. 2—10); 5., *Име Црне Горе* (два листића, не знамо из којег издања).

Дјела д-ра К. Хасерта, изван природописа и географије Црне Горе, засијецају и у њезино политичко стање и у историју.

Особито је важно у његовим дјелима то, што он у сваком свом чланку даје цијену литератури предмета.

Иза овога сљедује дјело г. Људевита пл. Фирера — „*Једна година орнитолошког изучавања Црне Горе*“ („Гласник Земаљског Музеја у Босни и Херцеговини“, V, 1894, 4, стр. 1—65) и „*Продужена посматрања на орнитолошком пољу у Црној Гори. 1895.*“ (исто тамо, VII, 1895. 2; стр. 241—248).

Ако ово не представља пуну орнитологију Црне Горе, а оно даје опис доста много врста (до 300), при чем то није сувопарни опис, него даје нам живу слику њиховог живота и природних услова, у којијема оне живе, а тако исто народни начини и срества њиховг лова и њихова народна имена. То интересира не само природњака, него и етнографа. Његово Височ. Књ. Данило дао је аутору за извршење његове задаће не само материјалну припомоћ, него и морално је њега бодрио и дао је нека учућства, која је сам лично поцрпио из својих ловачких екскурсија.

Овим случајем морамо припознати заслугу и Босанско-Херцеговачког земаљског музеја у Сарајеву, који се труди на проучавању уопште наших сричних крајева, а у исто вријеме не заборавља и Црну Гору и осим издања дјела г. Фирера изнио је већ неколико интересантних података за историју и археологију Црне Горе.

Те исте 1895 год. изашло је дјело д-ра Л. Адамца, које се не тиче Црне Горе непосредно и спомиње њу само једанпут мимогред, али цијелом својом садржином има значај и за њу; то је „*Изуучавање илирске расе стоке*“ (*Studien zur Monographie des Illyrischen Rindes*, Berlin, 1895, in 8° стр. 1—68). — Он дијели цијелу ову расу на три групе: смеђа (*Braunvieh*), црна (*Schwarzv.*) и бијела (*Blonndv.*), од којијех по његовом одређењу прва се налази и у сјеверном крају Црне Горе (стр. 28), при томе констатује јако здрави састав уопште ове расе, што се може виђети у томе, да су у њој врло ријетки случајеви турбекулозе (јектике), која говово уништава друге расе (стр. 55). Месо говеда ове расе одликује се још свијетлом бојом (*dur seine hellere Farbe*, стр. 63).

Уз сточарство он чини неколико биљежака о земљорадњи које имају значај и за нашу земљу. Међу осталијем он говори о дувану, да у Ерцеговини он најбоље успјева тамо, гдје расту лоза и маслина и да највиши крај, гдје он може успијевати, 300 метара изнад морске површине, и у вишим крајевима он се одликује јакотом, али нема доброга укуса. Кад би се узимала сјемена од најљепше врсте, она се преко године изроде у дивљи (стр. 13).

Јако је интересантан одсијек, у којем распрострањавањем различитијех раса стоке доводи се у везу са расељавањем различитијех народа (стр. 16—26).

Лани г. д-р Л. Адамец био је у Црној Гори и проучавао је њезино сточарство, о чему је поднио нашем Узвишеном Господару извјештај; а надамо се, да ће изаћи то и у штампи.

Капетан норвешке војске Н. Angell, бивши у Црној Гори зими 1893 г., наштампао је у норвешком војничком журналу један чланак, који је нама дошао у француском преводу под овим насловом: „Quelques détails sur le champ de bataille de Suleiman-pacha en Montenegro, 1877.“ У овоме чланку аутор врло лијепо представио је и оцјенио, јако мјестност, тако исто и обје војске, црногорску и турску. Урби Енријакс превазноси врлине црногорског војника. У прошлој 1895 г. он је издао своје путовање по Црној Гори на норвешком језику, којег ми не разумијемо и само можемо навести наслов књиге: Gjennem Montenegro paa ski. Kristiania, 1895 мали in 8°, 127, са мног ослика у тексту, врло лијепо изведених.

Исто тако путовање по Црној Гори, упечатке и назоре односно њезина живота и историје представља дјело г. Игната Горице „у Црној Гори“ (Na Černé Hoře — napsal Ignát Hořica. V. Praze, 1895; мали in 8°, 80), на чешком језику су двије слике у почетку — Цетињски манастир и поглед на Ловћен од Новога (у Боци).

Ово је дјело већ добило своју оцјену у листу „Dubrovniku“ почетком те исте 1895 г.

Г. критичар из Златнога Прага, али поријеклом Србин, јако препоручује ово дјело не само да се прочита, него и да се преведе на српски језик. Прије 15 година тако исто изашло је у Прагу дјело г. Холечека „За слободу“ и преведено на српски језик стекло је у Српству лијепи глас и ваистину је било од значаја; то би могло бити и сада. Од времена пошљедњег рата,

у току готово 20 година, Црна Гора се је препородила, и у том погледу г. Горица могао би наставити и допунити дјело г. Холечка; али у ствари тога нема: г. Горица био је само на Цетињу и ту се бавио само два-три дана. Наравно, да у тако кратко вријеме странац-путник може понијети само летимичне утиске и то сасвијем случајног, личног карактера. То управ и налазимо у књижици г. Горице. Али он то попуњава својим суђењима о стању Црне Горе и о њезиној историји, која расвјетљују садашње њезино стање. Уопште књижица написана је јако занимљиво за странце и симпатично спрема Црне Горе. Што се тиче нас, који познајемо Црну Гору, све то није ни ново, ни занимљиво; само можемо захвалити списатељу на симпатијама.

Врло лијепо он збори о тјескоти и нужном стању Црногорца, што је пак васпитало у њему дух јунаштва (стр. 14); о материнском васпитању, које развија тај дух у Црногорцу још од његовог дјетинства (29); о Књазу Данилу, који је ујачио Црну Гору тако, да би се она нашла припремна за случај диобе Турске царевине (38—39); о необичној у свијету црногорској озбиљности, важности посред искреног веселја при чашици (62) и т. д. НАЦИОНАЛНО ИСТОРИЈСКИ МУЗЕЈ У БИЈЕЛОЈ ПУЦИ У исто вријеме он премного се забавља стварима, које нису ни занимљиве, нити од каквог значаја, као што је цијело CRNE GORE BURDE посвећено локандама. У својој мржњи према свему, што долази у Црну Гору изван, он осуђује и саму просвјету, особито јако се изражава против цетињског дјевојачког института. „Дјевојачка гимназија!“ — Ускликује г. Горица — То је најболеснија рана, коју је Црногорцима задао „културни развој.“ Али се није могло то уклонити. Задала је рану рука велике добротнице, рука матере Цара Александра III. с најљепшом намјером, али из кратковидности њезиних савјетника“ (стр. 47).

По његовом мишљењу Црногорцу потребује жена само за кућни рад и васпитање дјце. Даклен изображење постоји само за мушку половину човјечанства, а за женске не треба. За Црногорце има на Цетињу гимназија, богословија са учитељском школом, а више изображење добијају у другијем просвјешћеним државама: у Италији, Француској, Аустрији и Русији; а њихове домаћице, сапутнице цијелога њиховог живота нека не знаду ништа. А зашто не чине тако други изображени народи, рачунајући у том броју и саме Чехе? По цијелом свијету сваки изображен човјек тражи себи изображену жену; тако исто и Црногорци.

Упушта се г. Горица и у историју Црне Горе. За примјер његових историјских разлагања навешћемо ово мјесто:

„Иво Црнојевић био је јунак, који до сад живи у пјесмама и приповијеткама црногорског народа. Али је учинио једну погрјешку: вјеровао је Млечићима и мислио је, да ће му они искрено помоћи. Наравно, да се брзо од тога оканио. Кад су Млечићи, господа црногорског приморја (Боке которске), учинили примирје с Турцима, заборавише на свога савезника. Због тога Иво је морао оставити Жабљак.

„Године 1815 батјушка цар Александар I. спрема Црне Горе показао се је управ исто тако, као Млечићи спрема Иву.

„Нашљедници Ивови већ нијесу били јунаци. Узрасли су они у Млетцима и лијене жене биле су њима милије, него слобода. С Турцима се упуштали у преговоре.

„Кад је Султан потражио, да се покоре Исламу, учинише то. Али Млетчићи потражише Црну Гору за охрану против Турака. Дошли су на Цетиње с великим даровима и добили су Ђурђа на своје васпитање. Сам млетачки Дужд дао му је своју шћер за жену. Кад је Ђорђе 1515 постао Књазом, кнегињи се није допадало на Цетињу. Књаз је 1516 г. отпутовао у Млетке. Управу је предао бискупу Василију, који је од тога времена звао се владика црногорски. Црквена власт његова се је простирала и до Боке.

„Ђорђе, последњи књаз Црне Горе из рода Црнојевића, даље се није старао за Црну Гору. Црногорци се нијесу бринули за њега. Било је доста другијех брига. Владике биле су слаби управитељи и слаби бискупи. У Боци которској заузимао је маха католицизам, у Црној Гори ислам. Цијела су се племена српска потурчила, у Брдима, Васојвићима, у Црној Гори, Љешњани, а тако исто нека браства другијех племена.“ (стр. 33—34).

Господину Горици — види се — није познато, да су у XVI вијеку Турци постали толико јаки, да је пред њима стријепила цијела Јевропа, и Млетачка република, колико је била себична у политици, није била ни кадра, да се опре њима, и само је гледала, да колико је могуће не изгиби своје. Иво Црнојевић то је лијепо знао и разумио, али опет није могао ништа учинити без Млетака. А што се тиче његовијех нашљедника, то се може казати, да њихова историја стоји у тмини; али и из тога, што се зна сигурно, види се, да су се они борили и прегали, а какав је био прегалац Ђорђе, којег тако рђаво представља г. Горица, доста је показано у вријеме Обод-

ске прославе, бивше на Цетињу 1893 год., којој су се тако вруће одазвали Чеси; али г. Горица за то ништа не зна.

Ни владике црногорске нијесу биле тако слабе, као што их представља г. Горица. У Боки Которској још за дуго прије њих почело се је уњедривати католичко исповиједање, и Котор увијек је давао отпор зетским господарима; а јужно Приморје, племена Паштровића, Брајића, Побора, Грбљана и др. из околне Будванске никад нијесу попустили католицизму и само у вароши били су католици. Владике црногорске шириле су хришћанско исповиједање и међу Кучима, један дио којијех био је арнаутског поријекла, а католичке исповијести. Неправо у том погледу аутор окривљује црногорске владике због потурчења Вasoјевића, који прво, у малом броју су се потурчили, а друго — не спадају ни у јурисдикцију црногорских владика, ни у Зетску државу. Међу Љешњанима сасвијем није било потурчењака; а највише је њих било на Цетињу и у околини; а тако исто њихови чиновници из Ријеке управљали су цијелом Ријечком нахијом; али и тамо потурчењака било је мало.

Не замјерамо г. Горици, што он не зна наше историје, али имамо потпуно право замјерити, што се упушта у ствари, којих не зна и с тим уводи у заблуду своје читаоце. Ево како он тумачи име Прилипа или Белведера, куд ми долазимо, да уживамо лијепије слике пута Скадарског блата. „Млечић — говори г. Г. — који прије неколико година стајао је ту први пут, покрестио је то мјесто именом Bellavista. И Црногорци зову га bellavista, у новије доба Прилип“ (стр. 54).

А не зна г. Г. да тамо никад није газила ни млетачка стопа, нити иједн га странца, због тога што тамо није било ни пута. И то се је мјесто звало *при Лици* због малог сеоца, које се налази ниже и зове се по мјесту *Лица*; а последије га због лијепог погледа, саградивши тамо малу кућицу за кафану и ладник, назвали су Белведер, којих белведера има свуђ по цијелом свијету, па и у Прагу чешком.

Има тумачења и још бољих. Ево на пр. што г. Г. приказује својим читаоцима о црногорскијем поповима: „Црногорски попови иду у бој на челу свога братства, а због тога што не смију пролијевати крв, ломили су Турцима лубање тољагама“ (стр. 16). А зашто би тада носили пушке и ножеве, што је укинута нема 5 година?

Мило је г. Г. показати, како он је познат и са племенима Црне Горе.

Описује он камените крајеве Цуца, у којима он је био

само у ображењу, јербо пут од Котора до Цетиња не тиче цуцко земљиште, а из Кривошија (ако је био тамо) тако исто; а све што он говори о њима, тобож из искуства: „У тим каменим пустињама сједи јако племе Цуца, племе јуначко, али тако сиромашно, да има само три братства: Рогановића, Томановића и Криволатића (Кривокапића). Више бростава та пустиња не би могла издржавати.“ (стр. 17). А њих има и десетак, као што су: Перовићи, Банићевићи, Шокићи, Марковићи, Кнежевићи, Мандићи, Пешикани, Трцети (Гребчани) и др.

Нашао је он и племе *Цетињув*: „На јужном крају поља налази се мјесто, насељено племеном Цетињув, и због тога то се мјесто зове *Цетиње*“ (стр. 19). И с тога он не зна, да је Цетиње име мјеста, које је насељено становништвом из различитих племена.

Таквијех ствари пуна је књижица г. Горице; али је за нас доста и овога. Не би смо се заустављали на њој ни толико, кад не би она била тако вруће препоручена критичаром „Dubrovnikа.“

Р. Ц.

(Наставиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

РИЈЕЧНЕ ПОРЕДБЕ ОСТИ
CRNOJEVIC

говорио Ђуро Шпадијер, учитељ, 10 марта 1896 год. у Цетињској
основној школи на родитељском скупу.

Поштовани скупче!

Скупили смо се у овај свети дом, гдје се тече знање и мудрост; гдје од дивљег дрвета постаје питомо; гдје од неродног постаје плодно; гдје од бодљивог постаје глатко; гдје од кривога постаје право; гдје од слабог постаје јако, да може и друго држати, а не само себе; — гдје од дјецe постају људи корисни себи и другима, на дигу себи и другима, потребни својима и другима, заслужни овог живота и живи примјер сваког добра. Та не само овдје, него и на сваком другом мјесту, ко би се могао у оволиком скупу одржати, и да не проговори о ономе, што је најпрече и најкорисније у тој прилици рећи. Ко неће при пожару грабити оно, што се може најприје запалити и највећу штету донијети? Ко неће испред кнше уносити у кућу оно, што ће се најбоље поквасити и највињу штету донијети? Ко не ће најприје окопати оне усјеве, који ће прије свијех подлећи суши? — Па тако и ја хоћу, за ово мало времена, овдје да уграбим, те да проговорим, и ако бисмо имали много да говоримо о васпитању дјецe, о ономе, што је најпрече да знате у васпитању ваше дјецe, и што на

првом мјесту долази. Па ћете их сачувати од прва подгризача, који хоће, да биљку осуши; па ћете их сачувати од пјесковита камена, који је у темељу куће, те неће да ју суши; па ћете их сачувати од вјетра, који их лако може оборити, а то је узвор велике срће људске — *послушности*.

Ушљед овога памјеравам данас говорити о томе: што је то послушност, а што непослушност; како се развије послушност код дјецe, а како непослушност; како се непослушност отклања, а развија се само послушност; које су пошљедице једне, а које друге.

Свакоме је од вас мање или више познато: да се послушност састоји у безусловном испуњавању нечије воље; а све што је противно послушности, — назива се непослушност.

По немојте мислити, да се та велика врлина може тако брзо и лако постићи, јер ништа не бива без труда. Као год што ми морамо радити, па се хранити, тако исто да развијемо ову врлину у дјеци морамо много труда и пажње положити. Ова се врлина развија у дјеци мало по мало, као кад их хранимо. Од једанпут не можемо дјецу навити на послушност, него у томе треба ићи постепено — полако. Најприје дијете треба навикнути на паслушност, кад почне ходити и говорити. То управо није каква велика послушност, нити се то тражи, да нас послужи толико дијете, већ је то постепено навикавање на послушност, те да би се дијете по нашој вољи владало, а не по својој. Дијете је као восак, па на његовој души све лако пријења — добро и зло; па, ако се из младости навикава на добро, оно ће и у будуће такво бити.

Но, да би овај рад ишао што лакше и успјешније, не треба за то одређивати особито врјеме. Нека је за тај наш рад вазда одређено врјеме, т. ј. у свакој прилици настојавајмо, да се дијете влада по нашој вољи. Ово је прво, што сваки валјани родитељ мора захтјевати од свог дјетета, а о томе и један стари мудрац, по имену Лутер, вели: „*Послушност је прво, што треба искати од дјецe*“

Овај рад, као и цијело домаће васпитање, највише припада мајци. Она је вазда са дјецом, па нека их упућује, да јој вазда буду послушна. Тући дјецу због непослушности, клети их и иједити се на њих, то ништа не врједи, него на против, то је и гријех чинити, јер дјеца нијесу крива, већ њини родитељи, који их нијесу на послух навикавали. О овом Соломон вели: „*Карај своје дијете, докле има времена и на његову погибао, да не прашта душа твоја. Не украђуј кара дјетету, ако га и ошинеш прушом, не ће умријети од тога. Ударићеш га прушом, ама ћеш му душу избавити од пакла.*“

Осим овога нужно је, да пазимо, гдје нам се дијете налази, у каквом друштву. Ако је то друштво од оне дјецe, те се по родитељским савјетима владају, пуштимо га, нека с њима дружи; а ако су та дјеца непослушна, оканимо их од њих, као од приљепчиве болијести. Ако је могуће урадимо, да са непослушном дјецом наше дијете нема баш никаква додира, јер дјеца и једно од другога све примају, мислећи, да је све добро, што и други раде.

Много пута омета родитеље и то, ако су дјеца, с којима се наше дијете дружи, неке више личности, то га предају њима без и најмањег размишљања. да ли је добро или не, да се с њима дружи. То је страшно погрјешно. Него, као што бисмо чували своје дијете од оне дјецe, па ма чија била, те су заражена неком приљепчивом болешћу, тако исто треба,

да их чувамо и од непосlušne дјеце, и да се њих сјећамо с таким сажаљењем, као кад би гдје видјели болесника, који ће у мукама да скапље. Непослушност су и најстарији народи мрзили и строго кажњавали. Тако код Јевреја био је обичај, а и дужност: „да ко има неваљала сина, који не слуша оца свога ни матер своју, и кога они караше, па опет не слуша, одведу пред старјешинзма града свога и нека кажу: овај син наш самовољан је и непокоран, не слуша нас, изјелица је и пјаница. Тада сви људи онога мјеста нека га заспу камњем, да погине.“ (Књ. Мојсијева 25.)

Малина се овог сјећају, па пуштају своју дјецу, да се са сваким друже; а особито, и с неким великим задовољством, са великашком дјецом, мислећи, да ће и њино дијете бити као и она великашка. То је истина, али се само пита, какво ће бити оно великашко дијете, јер видимо, да се и животиње и дрвеће мијења, па и људи. Често пута ми видимо, да се неки човјек управо изродио, као што и јесте, кад има неваљала сина. Свијет не стоји на једној мјери, него се мијења, као што се сам човјек мијења, — данас млад — дијете од 10 година, до друге 10. год. момак, а још 20 год. здрио човјек, а још напријед до 30 слаби старац. За то вам се добро препоручује, да пазите: не само како ћете ви сами утицати на дјецу, да у њима развијете послушност, него и на њино друштво, јер често пута можете видјети, да по неки родитељи залуд уче своју дјецу, она ништа боља, па се туже на њих другима: како се с том дјецом нема рад' шта говорити, она су све неваљалија, просуше све што смо им приранили... Ко је томе крив? — Заиста друштво, у ком су синови таквих родитеља одрасли.

То их је друштво разучило од свега онога, што им добри родитељи говорише. Да од друштва једног јависе, што се тиче васпитања човјексва, могу нам то потврдити ријечи једног славног Руса, по имену Державина, који је једном приликом рекао: „*Мене су васпитали природа, друштво и људи.*“

Осим што морају родитељи настојавати, да им се дјеца у свему владају по њиној вољи и да пазе на дисциплину, тиме у њих развију послушност, потребно је, да родитељи дају дјечи и у послушности, као и у свему, што је ваљано, најбољи, живи примјер; а то ће бити само онда, кад старију чељад у кући млађа буду слушада. Дјеца ће то све од њих примити, те ће им послушност пријећи у нарав, као да су се с тим и родили. Примјери много више користе, него голе ријечи, јер дијете, што види од других, чини и само. Неки мудри човјек, по имену Сенека, вели: „*Добри примјери више вриједи за васпитање, него и најбоља правила.*“

И стари су народи много обраћали пажњу на добре примјере, те су строго кажњавали оне, који би ма чиме дали дјечи рђав примјер. Персијанци су смрћу кажњавали онога, који би ријечју или погледом ударио жени у стид; а један римљанин, по имену Катон, истјерао је из сената једног племића, што је пољубио жену пред кћером; а други, Тит Манлије Торкват, погубио је сина, што је против наредбе једном непријатељу изашао на мејдан и посејкао га. Али најприје га је обдарно отац за показано јунаштво маворовим вјенцем.

Па кад су се тако у старо вријеме старали да дјечи даду добар примјер, то ми данас треба да се још више старамо, јер један грчки философ, по имену Платон, вели; „*Старији треба да пазе на примјер, јер гдје су год старци безобразни, ту су младићи преко мјере дрски и безобразни.*“

(Свршиће се.)

О С А В Ј Е С Т И.

Написао Монах Никифор, богословац

„Егда сотвори Богъ челоѡка всѣя вѣ онъ нѣчто божественное... свѣтѣйшее искры, просвѣщающее умъ, показующи различіе добраго отъ злаго. Сіе нарицается совѣсть“ (Ава Доротеѣ).

Главна тежња цијелога данашњега образованогa свијета, ради бољег друштвеног међусобног одношаја, јест да што боље упозна и успостави правду. Тога ради, да би сваки човјек добио што веће право личне слободе и заштите од силнијегa и јачегa, данашњи најобразованији и најпоштованији људи прописују безброј законскијех правила и тим зајамчавају свакоме слободу. Но кад се човјек пажљивије загледа у ова правила и законе видјеће, да она не важе за свакога једнако, те због тога узрока, што она не важе за свакога једнако, са те стране могли бисмо та правила упоредити „са мрежом пауковом,“ у коју он лови само оне мање и слабомоћније мухе, али за великога зунзара та његова мрежа ништа не важи, и бадава паук са свом — достојном чуђења — вјештином плете је — он је вазда разури и прође кроз њу, тако су исто и правила друштвеног реда. Између много омањих узрока, због којих то бива тако, у главномe су узрока томе два, и то: I-во, што онај, који је изводио таква правила није им узео за основни принцип „савјест,“ која никад неће учињети каквог заплета, него „црно је црно, а бијело је бијело.“ Други је узрок томе, што и кад су правила друштвена основана на закону савјести, по неки „виши“ постају за та правила, што и зунзар за мрежу; они немајући унутра, — боље рећи не обзирајући се на савјест, томе та правила друштвеног благостања и на штету нејачегa користе своје себичне и достојне сваке осуде интересе.

Савјест је дакле средиште и извор свијех правила и закона друштвених. Залуду ће се свако трудити да учини прави суд — никад га учињети неће, ако пред собом не буде отворио књигу савјести, која је срце правде и неумитни судија човјечиних дјела. Људи често изричу осуду над другима, али најправеднији је онај судија, који свој суд буде изрицао по параграфу савјести, јер он неће погријешити, ни криво пресудити, па буди и незавирио никад у правила правничкијех факултета, — значи, да се он владао по ономе закону, који је старији и од писаногa Божијегa закона — 10 заповиједи; дакле он је судио по најпрвом Божијем закону, а то је по савјести, која и јест најстарији Божији закон, којегa је Бог дао свакојему човјеку, да се по њему управљају, а то и јест оно „нешто Божанствено.“ Да пак закон Божанствени има сваки човјек, о томе ћемо се увјерити кад погледамо оне народе, који нијесу имали писаногa Божијегa закона, нити их је огријала — по жестокости њихова срца — новозавјетна наука, али су ипак имали код себе првобитни, унутрашњи закон, по којему су се и владали: „Јзици не имуце закона, законая творять“ (Рим. II. 14, 16), значи — они су се владали по савјести.

Кад су неки питали св. Марка Подвижника за упуство у животу, он им је одговорио: „Ако желите, да имате вјечитогa вођу и правога учитеља

у животу, то онда слушајте глас савјести, јер она неће никад одобрити оно што није добро и што неваља.“

Да су људи нешто остали вјерни томе првобитноме закону, не би се никад појавила потреба каквог другог закона, но пошто је народ све више гријешео и својим безакоњем угушавао глас савјести, Бог Премилостиви, који није хтио да ко погине, дао је народу и писани закон, 10 заповиједи, да га вазда имају пред очима, те да не могу рећи нијесмо знали, јер „кад не би знали, не би гријеха имали.“

Људи више пута гријеше, кад говоре за по некојега човјека, да неме савјести, — има је свако, само што не поступа по њезином упуству, него дава маха својој вољи, да иде путем другиж тежња и страсти, као: себичности, зависности, зависти, мржње, лажи и т. д. Савјест је сама по себе благи и прави учитељ, и њезин је стан срце човјечије, и њу треба слушати и питати при свакојем дјелу, а дочим ко слуша и пита савјест, тај се покорава самоме Богу, и тај себе исправља „духом кротости“, и покрива се најстаријем Божијем закону, томе унутрашњему човјечијем свјетилнику, са којим човјек ако иде за њиме никад неће поћи странпутицом, те отуда и нема човјека, без тога највишега закона, који је уписан у *срцу* човјечијем, рад шта *срце* и јест најглавнија ствар у човјеку.

Све у свијету што је природно, то је много боље и савршеније од онога, што доцнија времена ствара, те још до данас никакви проналасци, нијесу се куд ни камо приближили природноме савршенству, а камо ли надмашили; тако исто још до данас нијесу, и неће никакви закони правдом и истином приближити се моћи закону савјести, те да буду према ње, јер и кад би могли уздићи се на толики степен опет неби могли заузети сједиште савјести, и ипак би морали данути пред њом.

Божији писани закон налази се подпуно у савјести, јер све што Божије заповиједи налажу, то исто налаже и савјест и чему год уче Божје заповиједи, то исто учи и савјест. Божи закон наређује, да се клањамо једноме Богу, а то исто и савјест наређује, да се можемо се увјерити, кад заваримо у пажњу резигнозног духа многобожачкијех народа, јер они и ако су градили много богова, али су ипак имали нешто највише, што је изнад свијех онијех других; те ипак, и ако су они хтјели, да видљиво преставе и олицетворе ту идеју тога највишега бића, али се ипак види, да њина савјест им је напомињала за то највише — једно биће, које је над свијем осталим. Закон Божи наређује, да будемо благодарни за учињено ким буди било добро, а то и савјест наређује, о чему се можемо увјерити, кад узмемо: н. пр. један човјек допадне у руке неких разбојника, који никога не штеде, но случајно се деси, да је тај човјек некад, неће учинио некакво добро којему од тих разбојника, и тај разбојник побјеђен побудом савјести, покаже се добар и милостив према ономе, којег је уловио. Закон Божи наређује, да никога не убијемо, да другоме не копамо јаму, да никога не мрзимо, да туђе не желимо, да другоме о злу не радимо, да не кажемо, да старије поштујемо и т. д. и т. д. а све то ми чујемо и од савјести, која вазда опомиње, да ништа не чинимо што је зло, и да желимо другоме оно, што бисмо жељели, да и нам други желе. Залуд ћете некоме давати хиљадама закона, и буди он био и највиши зналац закона, ако не хтједне, чињети по савјести, он никад не може учинети правично, него вазда злоупотребљује закон и изврће његов смисао наопако само да тобож буди законито постигне циљ своје тежње. Сви до данас написани закони, свијех

владара и законодаваца, написани су, да бране истину и правду од људи, који не слушају савјест, те отуд и јест оно, што се може чути по који пут у народу, за по некојега: „не вјерујем му, па ми се клео под триста Еванђељија“ — Значи због тога, јер кад не слуша савјест, он ће се и под еванђељије криво заклети.

Човјек, који поступа по савјести, тај човјек има праву вјеру у Бога, која га тако весели, да је то његово весеље и радост неисказана; он чисто живи у рају и већ на овом свијету ужива од оног блаженства, које је Бог обећао дати у вјечном животу „Любљенимъ Бго.“ Заиста је срећан и пресрећан онај, који има мирну савјест: „имао се рашта и родити“. Њега ништа на овом свијету не страши; за њега смрт није смрт, него живот и ослобођење од ропства овога данашњег временог свијета и живота, јер он није ништа учинио противу своје савјести, тога Богом данаго закона, и он радосно умире и тежи, да се што прије приближи к извору својега живота.

Може се чути, да се по за којега човјека рече: „зле је савјести,“ но кад се добро промисли, тада неће моћи рећи „зле је савјести“ и увјериће се, да савјест није зла, него је зла и покварена воља у човјеку, која господари, јер кад човјекова воља слуша глас савјести, тада је човјек вазда добар, правичан и милостив према свакоме, а кад воља човјекова не слуша глас савјести, то онда чему ћемо бацати кривицу на праведног судију човјечијих дјела? Доста пута човјек зна и говори: „ово је овако, и треба чињети тако, а ма нећу него овако.“ — Из овога се дакле види, да неправо суде они, који бацају шта буди било на савјест. Тешко је и помислити штогод рђаво на савјест, јер је савјест Богом постављени закон у срцу свакојега човјека, који се не може ни на коју другу руку окренути, него она вазда каже оно како је, и пресуди право, па ако је ко не слуша, томе није савјест крива, него зла воља. Па онда није — само кад се хоће — потребно пријети човека од савјести, нити законодавца од Бога. Ко слуша савјест тај послушно слуша и Бога, а ко савјест не слуша, тај код све његове спољашње скромности није Богу угодан ни послушан, и на њега немају утиска никакви закони, и само да се не боји власти тога закона, тај, који не слуша савјест, никад ти неби послушао никакав закон, а и не слуша, само ако га може на који начин обавићи, и сва покорност таквијех људи законима само је привидна, и за такве је и речено оно у светом Евангелију: „Приближаются мнѣ людіе сіи усты своими, и устнами чтутъ мя: сердце же ихъ далече отстоитъ отъ мене (Матей 18. 8).

Пошто се на неколика мјеста овдје поменуо закон као много нижи од савјести, и као управ непотребита ствар гдје има савјести, то да не би ко помислио и рекао, да се са тијем говори штогод против закона, нека зна, да су и закони творевина савјести: и управо закони државни ништа друго нијесу, него чувари и браниоци свачији од навале несавјеснијех људи.

Сваки човјек, који мисли, да га ништа не може савладати на овом свијету, треба вазда да поступа сагласно са својом савјешћу, да никад ништа не учини противу ње, јер ако њу опечали, опечалио је самога Бога, и мора трпјети у својој души страشان немир, и као што говори св. Тихон Задонски: „Боље је и лакше трпјети све спољашње биједи и ударце по тијелу, него ли имати једну унутрашњу биједу — грижњу савјести.“

Савјести се треба страшно бојати, јер кад она рањена неправдом човјечјих дјела почне се по унутрашњости човјековој копрцати, то онда превазилази сваку муку, те човјек онда не налази себи мира, и нигдје од ње утећи не може. Залуду су таквом човјеку сва богатства и сви пријатељи, сви му ништа помоћи не могу. Сва министарства правде падају пред савјешћу, и у свакој свађи, кад се људи обазру на савјест никада неће виђети врата суда; но кад савјесност не влада на обе стране, тада се дође и до суда, и деси се, да по неки људи, помоћу адвоката и оправдају себе пред судом, но он има нешто на своме огњишту, од чега није кадар утећи, нити му пак гласа угушити, па залуду једе и пије и у позоришта ходи. Он може илом својега гријеха у неколико времена и угушити глас своје савјести, као год кад се навуку црни облаци на сунце, али ипак бадава — сунце те сунце „проспе зраке кроз мутне облаке“ и опет се засја, а тако бива и са савјешћу. Залуду човјек ласка савјести и износи јој риста посласлица, да би је тим замаио и оправдао пред њом своја дјела, наводећи јој разне разлоге, али залуду, никад је тијем умирити и задовољити не може, него она непрестано даска човјека и износи му пред очи слику учињенога дјела, те човјек више пута не могући поднијети — пада под страшнијем њеним ударцем, и то на најгрознији начин.

Нека нико не мисли да ће утећи и избјећи суда своје савјести, што га кад, тад, она неће осудити. Обично сваки човјек, који се поводи за тежњама тјелесних страсти, и који даје маха својој неразумној вољи, стара се, да сакрије та своја дјела, да га нико не види, па како тражи, да се закљони од тјелесних очи и од људи, тако по својој кратковидности мучи се, да се укрије од онога свевидећег ока — савјести, да се тобож буди и од ње сакрије, али му је сва мајсторија залуду — никад, па никад то није кадар учинети. Рјешао је Демурје зауставити сунце, да не грије; ријеке, да не теку пут мора; живјети без ваздуха, исто је тако немогуће утећи и скрити се од суда своје савјести, па га цио свијет држао за свеца.

Ради примјера да наведемо неке случајеве, гдје поједини људи нијесу могли стрпјети опомене и грижњу своје савјести, него су на најгрозније муке пали.

Знамо како се Кајин страшно мучио и плашио и од својега сјена, јер му је савјест непрестано стварала пред очима слику његова брата Авеља, којег је Он убио из зависми. Знамо, како је савјест изобличила Јуду за издајство својега Спаситеља, те не моглићи поднијети њезине опомене, најпосље се објесио. Знамо пак из историје, кад је Владислав, цар Македонски убио на вјеру свога пријатеља, српскога краља Владимира, у Преспи, да послјије није могао наћи мира од своје савјести, која му је непрестано стварала слику Владимирову пред очи, да је на посљедку од страха тога и погинуо под Драчем. Знамо како се мучио због грижње савјести руски цар Иван Грозни, како је био главом од земљу, како је шиљао богате дарове по светијем мјестима и по свијем манастирима по Русији. Знамо како је српски краљ Драгутин, такође мучен грижњом савјести, провео посљедње дане у највећем покајању и мучењу тијела, само да ублажи тога неумитнога судију, који га је карао, зашто је старога оца оћерао с пријестола. Приповиједају пак људи да више убица, који никад нијесу били за убиство познати, али мучени грижњом савјести дошли су сами суду и ту признали свој злочин; такви су знали да их у суду очекује

казна, али је њима било то све ситно при жестоком пламену праведне савјести, која му није дала мира. Много пак случајева има у хришћанској историји, гдје су неки, који нијесу свој живот у почетку проводили сагласно савјести, па доцније не могући јој се одуријети остављали су све: и благо, и фамилију, и власт и једном ријечју све, па су ходили у манастире, и тамо потоње дане проводили и великом кајању подвигу. Од прилике да њих није тамо повела никаква вјерска љубав, ни строги подвизнички живот, него су тражили заштиту и задовољења својој намјерној савјести, а то су могли наћи само у окриљу вјере и цркве. Свако несавјесно покајање ништа не важи, и нека не мисли нико, који се исповиједа формално, а не савјесно, да је тим свршио икакве хришћанске дужности. Нека пак нико не мисли, да милостиња, која је дата рад чега другога, а не ради убјеђења савјести, да је то права милостиња — то је само сујета, да се гласне и чује како је добар. Нека пак нико не мисли, е је свршио своју хришћанску дужност, кад је ходио у цркву, ако још у кући није побуђењем савјести мислио тамо ходити, јер је то само формалност, па и ако он ту преставља се и фигурира, али бадава — Бога и савјест никад не превари, него нам остаје да вазда пазимо на савјест и да се њеноме гласу покоравимо, ако мислимо, да наслѣдимо „живот вјечни“.

Из свега горереченога можемо свести на кратко ово: Кад је Бог створио човјека дао му је и свој закон, који се налази у сваком човјеку, а то је савјест, којој да су људи остали вјерни, не би добивали никаквијех другијех закона. Пошто људи не подчинише своју вољу — савјести, Бог им је дао и писани закон, али савјест је ипак свакоме оставио, као судију дјела и учитеља, јер кад је не би имали, то не би ни знали раздијелити добро од зла, и „небине грѣха имали“ — због шта грешници и нехоће завиривати у савјест, „Види Бог дјела злая ненавидитъ свѣта, и не приходитъ ко свѣту, да не обличатъ зло, ико лукава сутъ (Јован. 3. 20). Зато дужни смо бити послушни савјести, и све што радимо, ако желимо бити „общници царствія Божія, да нам је савјесно, па ћемо онда бити угодни Богу и добријем људима, а све што је мимо савјест, то је фарисејство. Због тога будимо покорни послушници наше савјести, да нас она не преда судији, а судија не затвори у тамницу, из које не пушта, док не платимо и пошлѣдњи динар дуга“ (Матей, 5. 25 - 26).

О ВАСПИТАЊУ ДЈЕЦЕ МИСЛИ СВ. ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ.

преводи с руског **Косто Лучић**, учитељ

(Наставак.)

28) Заиста, кад би се зло само на то ограничило, да им родитељи не дају никаквих савјета, тада оно не би било тако велико.

Но ето — ви, родитељи, побуђујете дјецу још и на оно, што је врло развратно. У самој ствари, кад родитељи своју

дјецу побуђују, да изучавају науке, у њихову разговору с дјецом нећеш моћи ништа друго чути осим овога: „Некакав, кажу, човјек незнатан и сиромашног стања, усавршивши се у бесједништву, добио је високу дужност, стекао је велико имање, узео је богату жену, начинио је великољепни дворец — и у очима свијех постао је страшан и славан.“ —

Други кажу: „Неки је изучио латински језик, први је у дворцу и тамо свијем руководи.“ Други опет показују другога, и сви само показују славне на земљи; — а ни једанпут неће се споменути о прослављенијема на небесима; шта више ако се који и усуди о том споменути, тјераће га као човјека, који све развраћа.

Због тога, кад још из малена, из младих дјечијих година то напомињете дјецу, другоме их ничему не учите, него темељу свијех порока, уселјавајући у њих двије ненаситиве страсти, то јест: среброљубље и много порочнију — поноситост.

Обадвије заједно, и свака за се могу све уназадити: а кад се оне заједно упију у младу дјетињу душу, учине је — слично удруженим и силним потоцима, који сперу све добро, а нанесу само трње и пијесак — неплодном и неспособном за свако добро. Ти мислиш, да ће твој син лако моћи избјећи из замршенијех ђавољскијех мрежа. Вјер је млад, а не чувши ни од кога корисног савјета, а живећи уред друштва привременога, и видећи, да сви, а највећма родитељи и васпитатељи наводе га на оно, што је пагубно.

А како би он то могао учинити? Зар помоћу твојих савјета? Но ти га упућујеш свему противном и не допушташ му, да се ни у сну не сјети скромности, него на против непрестано га упозораваш на садашњи живот и његове насладе, а тим још већма излажеш га његовој погибији.

Хоће ли то сам собом он учинити? Никако; млад човјек сам по себи нема довољно снаге за усавршавање у врлинама, а ако што добро и учини, то ће брзо прије но што зазри, увенути од прећерано много твојих ријечи.

Као год што тијело не може дуго живјети, кад се не његује и не храни здравом храном; тако исто и душа, добивши такове упечатке, не може ни помислити ни о чему добром и племенитом:

Заиста, будући душа тако растројена и ослабљена, као некаквом заразом, она ће се на пошљетку неизбјежно стропоштати у пакао, у погибију.

29) Ето, дакле, ви као да се с намјером бринете, да дјецу

упропастите, казујете им да само чине оно, што није могуће да их спасе.

Ето на примјер речено је „Горе смјејушчимеја“ (лук. 6. 25), а ви дјецџ дајете поводе смијеху. „Горе богатим“ (— 24), а ви се о томе искључиво старате, како ћете их обогатити. „Горе, јегда добрје рекут вам вси человјеци“ (— 26), а ви често све своје имање потрошите, да вас људи прославе.

„Који се гњеви на брата саога биће крив суду!“ (Мат. 5.22), а ви држите за страшљивице оне, који шутке сnose непристојно ријечи од другијех. Христос нам заповиједд, да се клонимо, од свађе и цсовака а ви непрестано у тим злим дјелима вјежбате дјецу.

У многим случајевима Он нам заповиједа, да извадимо око, ако нас наводи на зло (ст. 29), а ви им особито допуштате за другове оне, који само имају и могу дати новаца, па и ако ће их научити крајњој неморалности.

Он је заповједио, да се не пушта жена осим за прељубу (ст. 32), а ви само ако се можете докучити новаца, изгледа, да би и ту заповијед заборавили.

Он је строго забранио клетву (34), а ви, шта више, ругате се, кад кога видите, да ту заповијед чува неповријеђену.

Бог је рекао: „Гди љуби душу своју — изгубиће је“ (Јован 12. 25), а ви их на ту љубав искључиво навикавате.

„Ако не опростите људима погрешке њихове, ни Отац ваш небесни неће опростити!“ (Мат. 6. 15), а ви попријеко гледате на дјецу кад неће да се освете онијема, који су их увриједили, и бринете се, да их пошто по то приморате, да то и учине.

Христос је рекао, да сви они, који чезну за славом и њу љубе, и ако посте, и ако се моле, и ако дијеле милостињу, — све чине узалуду (Мат. 6. 1.), а ви се само за то и старате, да ваша дјеца дођу до ње. Зашто бих све пребирао? Кад су већ набројени пороци не само сви заједно, него сваки на по се, у стању довести до хиљаду мука, а ви скупивши их све заједно и натоваривши дјецу несношљивим теретом гријехова, бацате их у пламену рјјеку; па како ће се они моћи спасти, кад толико бreme хране за ватру носе?

30) Није само то једино зло, што ви дјецу против Христових заповиједи упућујете, него и то још, што ви пороке покривате милозвучним именима и непрестано посјеђавање циркуса и позоришта позивате друштвеном потребом, велико посједништво богатства — слободом славољубље — великодушијем; јогунство — отвореношћу, распикућство — човјеко-

љубљем; неправду, — јунаштвом. Затим, као да вам је и ово мало; ви и врлине називате противним именима: скромност — необразованашћу; кроткост — страниљивошћу; праведност — слабошћу, смиреност — подлошћу; невиност — мртвилком. Ви као да се бојите, да се не би сачувала од заразе, кад би од другијех чула право име добродјетељи и порока. Називање порока њиховим правијем именима много помажу, да се од њих и сачувају. Ја много таквијех знам, који су се тим начином освијестили, и чувши о себи неуљудна имена постали су скромнији у животу.

Но и ту к поправци способност ви сте код дјеце отровали. Па не само што их ријечима на зло нукате, него и дјелима: градите великолепне палате, купујете скупе посједе и опијете их и осталом раскошношћу, те свијем тијем, као каквим густим облаком, помрачите им душу.

Дакле, што ме може увјерити, да се они могу спасти, кад виђу, да их ви присиљавате на таква дјела, за која је Христос одредио неизбјежну погибију; кад виђу, да се о њиној души — као о нечему споредном — не старате, а о оном, што је излишно, бринете се, као о врло необходимом и важном. Сви се старате, да ваш син има слугу, коња и најљепшу аљинку, а о томе, да би он сам био добар, нећете ни да помислите. —

Дакле, уважавајући до толиког степена старање о дрвима и камењу (о материјалности), душа се не удостојава ни најмање почаста таквога старања. Све се трудите, да вам у кући блиста раскош и златни намјештај, а да би душа — најдрагоцјеније вајарство — била златна, о томе нећете ни да помислите.

31) Даље, кад хоћемо да дјецу у наукама усавршимо, не само да не уклањамо сметње науци, него шта више све им прибављамо што, томе користи, добављамо им учитеље и знанце, издржавамо трошкове, ослобођавамо их од свих других послова, и већма него сами учитељи на олимпијским играма вичемо о сиромаштини без науке, а о богаству од науке; чинимо и говоримо све и ми сами и преко других, само да би час прије свршили науку, којој су се одали, па једнако, при свем том често не можемо успјети. А, по нашем мишљењу, скромност карактера и поштено владање — сами ће доћи, не гледајући на толико мноштво неприлика, које томе сметају.

Може ли бити горе ишта од те бесмислице? На оно, што је најлакше, обраћате толико пажње и старања, као да се то другојаче не може ни постићи; а мислите о много тежем, као да је оно празна и ништава ствар: доћи ће нам само, кад би

ми на пр. и спавали. Заиста упражњавање душе у побожном животу много пута је теже и мучније, него изучавање наука, у толико теже, у колико је теже извршавати, него говорити, и у колико су мучнија дјела од зборова.

32) Због чега је нужно напој дјечи добро владање и уљудан живот? Имајући тјелесно болесног сина, нико неће рећи, да му није потребно темељито и добро здравље. Напротив, на сваки начин старате се, да га доведете до таквог стања, да му се већ болест не може ни поврнути. А кад је у дјетета болесна душа — кажете — није му потребно никакво лијечење, и последије таковијех ријечи ви се смијете усудити, да себе назовете очсвима!

„Тако, дакле,“ ти ћеш рећи: „ми ћемо сви мудровати проводити скромни живот, а свјетско ће све погинути?“ Није, драги господине, није од мудрости, него бјежање од ње све је уништило и све растроило. Кажите ми: ко квари садашње стање ствари: или они, који су уздржљиви и скромни, или они, који измишљају нова и безаконна средства за уживање? Да ли они, који грамзе да и туђе присвоје, или они који су са својијем задовољством или су човјекољубивији и смиренији они, који не жуде за влашћу, или они, који од своје браће и племеника већма од своје дуге задртејавају, а чине хиљадама непријатности онијем, ко пред њима не устане, који се први не упита, не поклони и који им се не покаже понизан? Или су они човјекољубивији, који се радо покорављају, или они који грамзе за влашћу и господарством, зашто су готови све учињести и све претрпјети? Или су они човјекољубивији, који себе држе за боље од свијех, због чега мисле да им је довољно све чинити и говорити, или они који сами себе за посљедње сматрају, те тим обуздавају у себи слијепо својевољство страсти?

Или су они човјекољубивији, који схватају слабост људске природе, или они, који неће то ни да чују, но од прекомјерне гордости престали су се називати и људима?

Или су бољи они, који држе блуднице, и туђу постељу оскврњавају, или они, који се и од своје жене уздржавају?

Први су у друштву људском оно исто, што и бољетице по тијелу и бурни вјетрови по мору, јер својом неуздржљивошћу зар неће утопити и оне, који су се сами по себи могли спасти?

А посљедњи су исто као јасне свјетиљке у сред густог мрака, те страдалнике по мору призивају у своју слободу, и, ужегавши у висини свијећњаче моралности, свијетле на далеко,

зар тим начином не руководе све, који желе у мирно приста-
ниште?

Нијесу ли, дакле, од првијех, свађе бојевн, бића, уништа-
вање градова, плијенови, робовања, изгубљена слобода, убиј-
ство и небројене несреће у животу? Нијесу само те несреће,
које трпе љиди од људи, него и све, које нам се с неба шаљу,
као: суша, плиме, земљотреси, потоци градова, глад, ране и
све остало, што нам се отуд шаље.

Они, дакле, кваре свети поредак и просипају опће благо,
они су узрок многим и безбројним туђим несрећама; они су
они који муте људе, који желе мира, вуку и њих и покваре
их са сваког гледишта.

За њих су судови и закони и различити облици казна.

33) Но да видимо, какве су ријечи благонамјернијих очева.

„Нека се дјеца, говоре они, онајприје заузму за свјетске
науке, нека их са успјехом изуче, а за тим ће пријећи на ту
моралност.“

„Тада им нико неће сметати!“ А откуд је познато, да ће
они заиста доживјети до потпуног узраста (зрелости)? Већ су
многи с овог свијета отпутовали, будући раном смрћу уграб-
љени. Па онда, штаће се сад?

Рећи ћете: треба нам рушити училишта! Ја о том не
говорим, јер како би разрушили здања врлина и губили живу
душу? Кад је душа морална, онда неће бити ништа изгубити,
што не знамо лијепо говорити; а кад је она развращена, то је
онда највећа штета за њу, па макар у таквог човјека одвећ
језик био изопштрен; шта више, много је већа штета, што је
већа снага у говору. Јер неморалност са искуством у говору
много већа зла рађа, него ли необразованост.

(Свршиће се.)

— 32 —

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И.

Афоризми.

Добри, мудри и свети људи.

Највиша је наука: бити mudar, а највиша мудрост — бити добар.

У правом смислу мудријем можемо назвати само добре људе; није
mudar онај, што много зна, него онај, који својом мудрошћу обезбјеђује
хармонију живота себи и другоме.

Ко је премудар? — Онај, који са највишом пажњом гледа, да не увриједи онога, који га је створио (Св. Тихон Задонски).

Мудри жели да нешто правијем путем стече, умјерено употреби, и са задовољством другијема помаже.

Чим је ко више савршен у добродјетељи, тим мање вјерује, да су други људи покварени (Цицерон).

Ко је далеко од зла, тај најмање подозријева зло (Св. Г. Богослов).

Зао човјек мисли, да су сви људи вјероломни и покварени, као он што је; добре — лако је преварити (Вијант).

Прави мудрац стара се непрестано да чини добро а лажни мудрац стара се да ради тако, како би други рекли, да он ради добро.

Страшни цијеломе свијету тирјанин Атила говорио је о себи: „гдје мој коњ прође, тамо трава не расте.“ Зли људи и злом се хвале, а добри кад учине добро ипак сами о себи не трубе.

Праведни човјек себе не узноси, па и ако га људи узносе.

Ласкава похвала — несносно је бreme праведнику (Дјејанија 16. 16—19).

Због доброга рода сагну се гране од воћке, и добродјетељан човјек не узноси се мислима (Св. Нил Синајски).

Смиреност је вазда са добријем људима; ако га постигне несрећа — говори: „ја сам је мојим дјелом заслужио“; а ако га постигне срећа, — говори: „по милости Божијој, а не по мојим дјелина.“

Свети и мудри људи, да би вазда избјегли оно, што је забрањено, они се вазда чувају од многога, што је дозвољено.

И свети падају (Прит. 24. 16); само што се они брзо дижу и устају.

Сви су људи грешни (I Јован 1. 8—10); али зли само људи чине грјех са насладом, а добри људи и мудри гнушају се грјеха (Прот И. Толмачев).

Добродјетељ је вазда опкољена невољама, као и ружа трњем (Св. Г. Богослов).

Зломе човјеку се чини за мудрога, да је безуман, зато, што паметни ради све супрот правца злого човјека.

Болесне очи не љубе свјетлост; тако исто кривда правду, и лаж истину не љуби (Св. Тихон Задонски).

Често праведници падају у руке нечастивијех; не ради славе нечастивијех, него ради искушења праведничка (Св. Григорије Богослов).

Она сила — вије сила, ако није испитана у борби.

Бог смањује награду праведничку на земљи зато, да би вишу славу добили на небу.

Ко сву награду и задовољство добије на овом свијету, тај нема што добити у вјечности, јер је све примио — нао муке.

Боља је несрећа добријех људи, него срећа злијех.

Грешни и зли људи, и ако жлве — мртви су; а праведни и ако умиру — живи су.

Је ли могуће и замислити блаженство добријех, мудријех и светијех људи, које их очекује у будућем животу? — „Око не видѣ, ухо не слыша, и на сердце челоуѣку не въздоша, яже уготова Богъ любящимъ Его“ (I Кор. 2. 9).

Читајући, гледајући и слушајући рад и подвиг добријех људи, не треба само да им се дивимо, него да тежимо, да им подражавамо.

Поштовање светитеља састоји се у подражавању му (Златоуст).

И онај, што живи у граду, може да подражава смирености пустињака.

Иза Бога, којег се дужан љубити више свега, највише љуби добра и поштена човјека.

„Кажи ми — рекао је једноме један мудри човјек — с ким се ти дружиш, па ћу ти ја казати, какав си ти сам.“

Народна пословица говори: „с ким си, такви си.“

Ко се држи са злијема и невјернијема људима, тај сам тим истим показује какав је он сам (Августин).

Тежња је човјечијег духа да подражава; ништа не утиче на срце, као примјер — добри или зли, зато се добрим примјером најбоље васпитава (Ж. Д.).

Најбоља воћка ако се посади међу кушином и драчама — неће напредовати; тако свака добра и морална тежња, међу развратнијем друштвом гине, а напротив, додир са добријем и мудријем људима и злога изведе на пут добротe.

Додир са мудријем људима — најбољи је учитељ срцу.

Који се човјек обраћа к мудријем људима, тај неопажљиво навикава се њином примјеру и подражава им (Св. Антоније Велики).

Добри је примјер огледало, у ком се човјек огледа, и поправља што је неуредно (Блажени Јероним).

Зближавај се с мудријема и праведнијема, па ћеш преко њих и са Богом (Св. Исак Сирин).

Зао и коваран човјек сличан је угљену, који и ако не опече, али омрчи.

Бјежи од људи злога срца, као од угљена горућега, јер ће те опећи, а ако није усијан, онда ће те огарити.

Дим и смрадна испарења не рођу очи, као што коље душу додир са неваљалим људима (Златоуст).

Боље је живјети са звјеровима, него са злијем људима (Он).

Зли и лукави људи више трују и уједају, него змија, јер змија отворено носи свој отров, а они подмукло трују друге људе (Он).

Зао човјек сам је себи непријатељ, па како може бити другоме пријатељ.

Као год што лепирица летећи око свијеће, брзо се опали, тако и друштво с неваљалијем и злобнијем људима брзо човјека поквари (Св. Димитрије Ростовски).

Као што губа са болеснога трује здравога, тако и дружба са ласкавијем и лукавијем људима трује и поштена срца (Златоуст).

Уклањајте дјецу од злијех и развратнијех људи, па ћете задовољније умирати (Шр.).

СТАРИНЕ

Моисеј патриарх Српски посвећује Бошка Поповића за протопресвитера Зетско-Подгоричког.

Моисей млтiю Божiєю Архиепископъ Пекскiй и васемъ Сръблем Патриархъ.

Оумѣренiе наше пишеть. По благодати дару и власти пресвятаго Духа даной намъ отъ Спаса нашего Христа. Возводити и на степене поставляти. Темже умереность наша видѣхомъ сего благоговенаго попа Бошка отъ Подгориць яко достойна сему степене и рукоположенiю его яко да ест Протопопъ Подгорички и васой долной Зети. Емаже ви остали спови почитуйте и покорайте се Ему яко всехъ своемъ старiемъ брату любо, въ црквахъ божихъ или ва трапезахъ честь подобающую творитѣ ему и отъ законихъ стварихъ и црковномъ преданiи вапрошайте его. Ащелиму се кои обрещеть непокоранъ любо попъ или христiининъ таковаго прощению не сподоблю. Еще же и се увѣдохомъ како христiани ва сихъ предѣлахъ безъ исповѣди умираю. акалотра духовнии савети необрачаеце понеже, благословихомъ Ему да приеми не сумнею да ниему приходещи, обаче и ти о томъ велми подвигъ даимеешъ чтобы изъ глубини срца человекомъ грехи испиталъ точiю тихимъ лицемъ достоинъ ти сiе испитовати, сего ради саписасе сiе наше повелителное писмо и даде се во руке Благоговенному протопопи киръ Бошку въ истинное утверждение и сохранение вечно да будеть.

Мца Фебруарiа Д(4)ну Подгорици на 14.10. (1719)

Мјесто
печата

BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

У овоме печату изрезан је Христосъ сѣда на приестолу, те је око главе Христове стављено **ic. xс.** а испод ногу Христовихъ стои Моисеј, а у котуру печата стоји: милостию Божiєю Патриархъ Пекскiй.

Ово је онај поп Бошко Поповић из Љешкопоља, који је позвао у име народа зетскога Господара Владика Данила да освешта њихову цркву у Српску, те му је рекао:

- „Поне Јово јадовна ти мајка,
- „Није вјера тврда у Омера —
- „Ма ћу поћи ако доћи нећу
- „Ради вјере и закона свога.

Владика је пошао 1702 године о Митровудне, и кад је већ био освештао цркву, Скадарски Демир-паша са Подгоричким Турцима ухвати Владика Данила са намјером да Га разбојнички живота лише, и доведу Га у Подгорици, ће је имао примити вијенац страдања за православље, осудивши Га на вјешала да живот сврши. —

Помамни Турци подгорички с Демир пашом хтјели су да одма изврше своју звјерску намјеру, али је устао народ зетски преклињајући Демир-пашу, да га стави на откупе, као што народна пјесма говори:

- Немој, пашо, за Бога једнога!
- Немој, пашо, изгубит' Владика,

Немој Зету земљу отровати
 Е ти нигда ништа родит' неће.
 Но ходи га врзи на откупе,
 Узми блага колико ти драго. —

На оволику молбу паша се полакоми на новце и обећа им даровати Владика Данила за 3000 дуката, те су новци у три дана набављени и Демирпаши предати, те је једва овога неустрашивога мужа народу даровао да се може у Црну Гору повратити. И на овај начин са прегнућем Бошка Поповића, који се од њега у Подгорици није раздвајао, спасао се велики ослободилац Владика Данило. —

Његово Височанство наш срећновладајући Господар Књаз Никола I., цијенећи услуге реченога протопопа Бошка учињене Господару Црне Горе Митрополиту Данилу, благоволио је најмилостивије потомства његово опростити данак у вјечита времена давши му Владалачку повељу сљедећег садржаја:

М И Н И К О Л А I.

По Божијој милости Књаз и Господар Црне Горе.

Нашим благовољењем дајемо потомству попа Бошка Поповића из Љешкопоља за његову услугу, коју је учинио Витешкоме Господару Црне Горе Митрополиту *Данилу Петровићу*, кад му је помогао избавити живот у његовом тешком положају у Зети године 1702-ге, зато да је његово потомство слободно од државнога данка на покретно и непокретно њихово имање — све док промисао Свемогућега Творца уздржи Моју Породицу Господаром Зете.

Дано на Цетињу, 26 фебруара 1892 године.

Мјесто
не чата.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

НИКОЛА I.

Овај се протопоп Бешко назива у историји Симом Милутиновићем и „Хаџи *поп Јово*“ што је у Јерусалиму био на гробу Христову, добивши име Хаџија.

Сили Радичевић.

Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1894—5.

(Саопшћава се у изводу).

Ревизор: проф. П. М. Поповић

Ове године повјерено ми је да пресједавам на главним годишњим испјетима у овијем нашим основним школама:

1. на *Грацу*, у Љешанској нахији;
2. у *Команима*, у Катунској „

3. на <i>Данилов-граду</i> , у Брдској	"
4. у <i>Суужу</i> , у	"
5. на <i>Ублима</i> , у Зетској	"
6. у <i>Затријечу</i> , у	"
7. у <i>Голубовцима</i> , у	"
8. у <i>Подгорици</i> у	"

Преглед ових школа извршио сам овђе — означенијем редом. Дан испита саопћио сам дотичнијем управама, односно учитељима, раније, а само г. г. учитељима на Ублима (Ќучи) и у Затријечу није на вријеме глас допр'о био, те кад сам код првога стигао у неђељу вече, ученике бјеше пустио кућама и ослободио их од школе за сјутрадан (понеђељник) ради припреме, али смо одма разаслали посланике да објаве испит, и сви су се ученици били окупили у своје вријеме.

Мјеста, у којима су ове школе, сва су жупна, и становници им, већим дијелом, многи раније издигну у планине, те на неколико неђеља пред испит то отежа уредно похађање школе, а многи своју ћецу, ученике, задржавају по чешће од школе и због домаћих послова. Уз то и друге околности доприносе опћем нестрпљењу и код ученика и њихових родитеља, и код учитеља, те им се у очекивању ревизора сваки дан чини читав мјесец. То сам опазио у свима школама повјереним мом прегледу, и увјерио сам се: *да се тијем врло осјетно уназађава школска настава*. Ово зло у још већем размјеру је, ако се — случајно — деси учитељ несавјесан толико, да нерад и немар свој у току године, правда овим обичнијем и свуд распрострајем појавом у нашим основним школама. Мислим да би требало томе злу тражити лијека, па ако му се не може другаче излаза никаква наћи, нег се у оваквим школама раније преглед изврши. Боље и то и за народ и за наставу — него ли онако!

У свему држао сам се ревизорског упуства. Сам сам прозивао ученике, а учитељ је питао. За питања само сам тешко одређивао, и пуштао сам учитеље да по њима ученике прозвате питају, да бих тијем боље процијенити могао: како је предавао који предмет, јер по питањима учитељевим најбоље ћете сазнати наставничку способност и умјетност његову. Кад бих видио ђе, да питања иду све по једном калупу, једнострано, лабаво и без живљега интереса наставног или сасвијем механички, одмах би се умјешао својим питањима у обиму прописаног и проученог градива наставног, и то не само с тога, да тијем поуним своје сазнавање о разради предмета, него — што је од не мање вриједности — да тијем питањима обратим пажњу учитељима на оно, што су они у раду — можда — изгубили из вида, што су пропустили, или, може бити, погрешно и једнострано, механично и необјашњено ученицима предали. Разумије се, да сам свуд у оваквим приликама морао бити врло обазрив, да пред слушаоцима, ђачким родитељима, а поглавито пред ученицима не бих омаловажио углед учитељев, изузев — ако овај није налазио за добро и паметно *авизати се* свему и прећутати, већ је мислио да је похвално пред слушаоцима и ученицима показати се и с г. *ревизором* укретити по двије-три, онда — мучно је таквоме пало, на „крају крајева“ распре, увјерење о својој заблуди.

Мило ми је што су махом сви учитељи, сваку моју примједбу, коју сам им у раду школеском ђе опазио и пријатељски истакао на углед (разумије се по на-особице) примили с увјерењем да је умјесна, а многи су и сами казивали неке од својих мана и недостатака у раду, било што се

тиче грађе, било метода, и мислим, да ће унапријед сваки пажљиво избјегавати сваку опажену и примијећену погрешку. Многима је по мојим питањима ученицима даватим предочавано што су пропустили, или погрешно, непотпуно и сухопарно провукли, те сам с таквијема лакше обавјештавао се.

Не могу пропустити, а да на овом мјесту не искажем своју — можда неумјесну — осуду благодети мојих претходника, ревизора. Колико ми се је учињело многи су „кроз прете“ гледали појединим учитељима и давали им и боље оцјене, но што су, можда, заслуживали. Ради примјера наводим само то, да сам наилазио и на такве школе, у којима успјех није био добар, те кад сам учитељу за то своје негодовање изјављивао, њему се чињаше, да сам ја „престрог“ ревизор, а за доказ томе наводи, како му је лањске године био успјех *много гори* и да је оцијењен са *врло добар*, што су и сви присутни освједочили! Занета — рђаво! Овако што никад неће бити од користи ни школи ни учитељу, јер ће рад олабавити и странпутицом поћи, а учитељи — занемарити свој позив и уназадити се у мјесто да се унаприједи. Строгост и озбиљна, свестрана ревизија, као што се наређује и у ревизорском декрету, потребна су ради напретка школске наставе, и треба бити противан несправедљивости и злоупотреби (кад би их било) ревизора, а никад првима. И ма како да сам ја — према другим ревизорима — изгледао *строг*, опет зато, ни један се учитељ не може пожалити с разлогом да сам му дао мању оцјену (ако не вишу), но што је заслужио.

 Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К .
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ
 ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Његово Височанство Престолонашљедник Црногорски Књаз Данило благоизволио је приложити храму свете Параскеве у Голубовцима икону свете Богородице сребрно-златну са драгоцјеним камењем богато украшену.

Ову високу част Његовог Височанства према нашој парохијалној цркви примили смо са највећом радошћу, као добар плод побожности Његовог Књажевеког срца према светој матери цркви.

Из свега срца молимо Свевишњег Творца за здравље Његовог Богом штићеног Височанства, које почасту нашу свету цркву, исто се молимо пресветој Богородици да сачува и уздржи Његово Височанство у здрављу и задовољству до најдаљих граница људскога живота за срећу диму и понос народа српскога.

Голубовци, 10 марта 1896 год.

За Општину Голубовачко-Балабанску
 Свештеник **Јако Вулегић**.

Приложници: *Општина Донебртска* у Црници приложи један велики сребрни крст храму светога Вознесенија Господњега на Бјеловобро, од вриједности три стотине фиорина.

Г-ђа Јована супруга покојнога Бошка Мартиновића, приложила је једно канђело од кинеског сребра храму светога Јована Крститеља у Баице, за душу своје кћери Крстиње, ученице цетињскога института.

Горде Стеванова Мартиновић из Баица приложи истоме храму два канђела за душу својијех родитеља Богдана и Иване.

Петар Ников Бурашковић из Цеклина приложи једно сребрно канђело храму светога Јована Крститеља у Баице за душу своје сестре Милице.

Свештеник *Божко Маџаровић* из Бериславаца, у Зети, преселио се у вјечност 29 Марта, 1896 г. Другом приликом донијећемо о овоме коју више.

**

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Уочи цвјетне недјеље. На Лазареву суботу сви ђаци наших основних и средњих школа са својијем наставницима одили су по обичају са литијом у цвијеће. У повратку са Црквица њима су се придружиле и питомице дјевојачког института са својијем наставницама, и пјевајући на измјену празнични тропар, уз звоњење свијех звона, улегли су у варош, гдје им се до цркве придружили *Свјетлости Њаз Петар*, Велики Војвода Захумски, и *Њагињца Вјера*.

Крупно пожртвовање на школе. Чувени професор Московског университета, тајни савјетник *Захарин* 6 марта сproveо је обер-прокурору Св. Синода 500.000 рубаља уз овако писмо: „Желећи жртвовати на друштвене потребе пет стотина хиљада рубаља (500.000 р.) 4% држ. ренте; држећи, да највећу потребу осјећа, а најмање од друштва потпомогнут материјални положај простог народа, као год и материјални положај сеоског свештенства; будући увјерен, да спољашње мјере неће побољшати материјални положај народа, ако се он не оснажи духовно за борбу са својим слабостима; будући увјерен, да духовно оснажење могуће је само на религиозној основи, те шљедствено мора се вршити преко служитеља свете наше цркве, преко њиховог рада у црквеној служби, пастирскијем поукама и народнијем школама: спроводим уз ово речени капитал, да се од интереса потпомажу двије сиромашније епархије онајближе ми, Пензенска и Саратовска, на име црквено-народнијех школа, које већ постоје, или да се нове отварају, а такођер да се потпомажу црквени служитељи, који су особито ревни у вршењу својих горепоменутијех дужности. Сами капитал треба да се чува нетакнут за вазда, нити да се на што друго употреби; а добит од њега нек се дијели међу двије епархије подједнако.“

Кад је о овоме пријављено *Његов. Имп. Велич. Цару Николи II* на истом писму изволио је написати: „Дознао сам о овом издашном пожртвовању са правом радошћу.“ (*Церковныя Вѣдомости*).

Овако мисли и ради један у цијелом свијету познати професор и доктор Захарјин и то послје многих година живота и горког искуства; а што раде и шта кажу односно уређења народних школа голуждравци — педагози, који би ради били, да се сасвим истисне религиозна основа из народнијех школа?! Наравно, они до ове мудрости нијесу дошли сами. но су је позајмили од развијенијех тобожњијех педагога, који су ради били бар што ново да унесу у ту у зачетку науку — педагогију.

Службена објава. Многи ђаци из Краљевине Србије и Књажевине Црне Горе обраћају се молбама Управи ове школе, да се приме у школу о свом трошку, па многи, и не сачекав ријешења, долазе у Призрен с намјером, да се у овој богословији уче о свом трошку.

Ма да школска врата не смију бити затворена ни једноме ђаку, који има прегходне спреме, које школски закон тражи од њих, па ма одакле они били, ова управа ипак је принуђена објавити: да број ђака Срба из Отоманске царевине, који желе да се уче овдје, с године на годину расте толико, да се ни они сви не могу смјестити по учионицама, са којима завод за сада располаже. И, како је завјешталац и добротвор ове школе пок. Сима Игуманов исту намијенио само за Србе из Отоманске Царевине, то управа ове школе нема права отказивати пријем у школу царским поданицима, да би дала мјеста Србима из краљевине и књажевине, а срества нема на расположењу да би, за љубав науке и просвјете, могла отворити по два одјељења за сваки разред.

Услѣд овога, потписата управа задржавајући оне, који су се већ затекли у заводу, свим објављује, да, до даље наредбе, неће моћи више примати у ову школу ни једнога ђака из Србије и Црне Горе, с тога нека из тих крајева нико не шаље управу молбе и документе за пријем у ову школу, ни сам да долази у Призрен ради ове цијељи, јер неће моћи бити примљен у школу.

Они пак ђаци, који су родом из Отоманске Царевине (у коју рачунамо и Босну и Херцеговину), па се буду затекли у школама Србије и Црне Горе, ако зажеде пријећи у овај завод, имају се обратити с молбама таторима масе Сьме Игуманова у Биограду и тек кад добију од њих писмено одобрење, могу долазити у Призрен и ступити у ову школу.

Умољавају се уредништва ерских и црногорских листова, да ову објаву прештампају у својим листовима, или је бар у изводу саопште.

Бр. 57.

У Призрену, 14 марта 1896 године.

Дјеловођа савјета,

Васа Стојановић
наст. богословије.

Ректор Архимандрит

Иларион С. Васић

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Наштампана је и може се добити у државној штампарији у Биограду и у свима државним књижарницама у Србији нова књига:

С К У П Љ Е Н И

ГРАМАТИЧКИ И ПОЛЕМИЧКИ СПИСИ

ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА

књига трећа, свеска прва (године 1836—1847).

Биоград, 1896. — 8°, стр. 256. — Цијена: у меким корицама 3 динара.

Још се могу добити ова издања Вукова Одбора:

I. *Списке народне пјесме*; скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић:

1) Књига прва, у којој су различне женске пјесме. Биоград 1891. — 8°, стр. LXXX и 662, и 2 листа нота. Цијена: у тврдим корицама 4, у меким 3 динара;

2) Књига друга, у којој су пјесме јуначке најстарије. Биоград 1895. — 8°, стр. VI и 648. Цијена: у тврдим корицама 4, у меким 3 динара;

3) Књига трећа, у којој су јуначке пјесме средњијех времена. Биоград 1894. — 8°, стр. 531 и 4 листа. Цијена: у тврдим корицама 3, у меким 2 динара.

4) Књига четврта, у којој су јуначке пјесме новијех времена о војевању за слободу. Биоград 1896. — 8°, стр. XLVIII и 512. Цијена: у тврдим корицама 3, у меким 2 динара.

II. *Скупљени граматички и полемички списи* Вука Стеф. Караџића:

1) Књига прва (год. 1814—1818. Биоград 1894. — 8°, стр. XV и 224. Цијена у меким корицама 3 динара.

2) Књига друга, свеска I. (год. 1818—1822). Биоград 1894. — 8°, стр. 240. Цијена у меким корицама 3 динара.

3) Књига друга, свеска II. (год. 1824—1835). Биоград 1895. — 8°, стр. XI и 241—511). Цијена у меким корицама 3 динара.

У штампи је и друга (последња) свеска треће књиге ових списа Вукових.

III. *Списки рјечник*, истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима; скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић; треће издање:

Свеска прва (од а до зивање). Биоград 1892. — В. 8°, стр. XX и 256. Цијена у меким корицама 4-50 динара.

Штампа се и ново, по Вукову рукопису исправљено и умножено, издање цијелога рјечника. — Дате су у штампу и

IV. *Српске народне приповијетке*; скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић.

Изишла је и разаслата претплатницима 12 свеска „УЧИТЕЉА“ са овим садржајем:

1. *Школске књижице*, од Ј. Ђ. Големовића. 2. *Основне и грађанске школе у Чешкој*, од Д. Ј. Путниковића, учит. 3. *Руми рад у м. основној школи*, од Јов. С. Јовановића, учит. 4. *Рачуналка особите врсте*, од С. М. Аџића, проф. 5. *Дјечија склоништа*, прев. Св. С. Поповића, учит. 6. *Педагошки преглед: Нешто о чистаоничком питању*, од Ј. М. Веселиновића. 8. *Књижевни преглед: Библиографија*. 9. *Гласник: Новости и билешке*. 10. *Учишеско удружење: Добротвори и Ушмелачи. Рад Главног Одбора*.

„Учитељ“ излази два пута у мјесецу у свескама по 3 табака, а стаје на годину 10 динара (круна), на по године 5 динара (круна).

Власник је „Учитеља“ *Учишеско Удружење*, а уредник *М. Велички*, учитељ.

Препоручује се најтоплије овај ваљани стручни педагошки лист.

CRNOJEVIĆ
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

Позив на претплату. У намјери, да упознамо овамошњи дно драгог нам српског народа са духовним творевинама највећих његових синова, т. ј. да га упознамо са најбољим представницима савремене наше српске књије, покрећемо нашу

„З О Р У“

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

„Зора“ ће доносити пјесме, приповијетке, драмска дјела, разне научне чланке, студије и расправе, као и дуже и краће реферате о свијем новостима у књижевности; осим тога доносиће и по могућности и слике појединих српских и страних књижевника; за тим слике из разних крајева и т. д. и по који пут компонованих пјесама.

У том раду помагаће нас наши поштовани књижевни пријатељи из мјеста и са стране, а сарадњу своју обећаше нам до сада они одлични старији и млађи пјесници и књижевници:

Г.г. Аврамовић Сима Ј., Будисављевић Милан Јов., Вулетић Вукасовић-Вид, Виловски Стефановић Јован, Влачић Љубо, Вукићевић Илија, Гавриловић Андра, Глушчевић Окица, Драгутиновић Милутић, Дучић Нићифор архимадрит, Дучић Јован, Ђорђевић Манојло Призрепац, Ђорђевић Ђорђе д-р, Ђорђевић Владан д-р, Ђорић Мита, Живаљевић Дан.

А., Иванић Момчило, Илијћ Драгутин, Јовановић Слободан, Јосимовић Ђорђе, Јакшић Милета—Ленски, Јакшић Света, Јакшић Ђ., Калићева Даринка, Лотић Љубомир, Мијалковић Сава, Матић Андрија, Матијашић Стеван, Нешковић Мита, Нушић Бранислав, Петровић Никола С., Петровић Коста, Радонић Жарко, Станојевић Бранислав Др., Цар Марко, Цветковићева Косара, Шантић Јефтан Р., Шола Атанасије и т. д.

Осим објашњања и пријатељске готовости, од већине њих добисмо већ довољно разноврсних радова.

Но да потрајемо у томе послу стоји до родољубивог одзива наше читалачке публике, која ће поред осталих наших књижевних и политичких листова пригрлити и нашу херцеговачку „Зору.“

Али како ће „Зора“ имати своју старију и дичну сестру „Босанску Вилу,“ то умољавамо, да се на штету „Босанске Виле“ нико не сјећа наше „Зоре,“ т. ј. да напусти „Босанску Вилу“ у прилог „Зори.“ Кома је Србину могуће да обадва листа чита, онда ће већ по самој подјели међусобних њихових становишта стећи тек у обадва праву цјелину.

„Зорина“ ће жеља бити стална: да користи српској књизи, а да ничим не нанесе ошљеду „Босанској Вили,“ него да и у кругу својих читалаца подупре поштовање њезиним досадашњем раду и потпору њезином опстанку.

„Зора“ ће излазити једином у мјесецу, у свескама од 4—5 табака, а цијена ће јој бити: за све земље јединице фиор. 16, на по године фиор. 2 и 50 новч., на четврт године фиор. 1 и 25 новчића.

Сада пак прима претплату до краја 1896. године, дакле на три четврти.

Поштоване претплатнике умољавамо, да претплату пошаљу до 15 априла о. г. како бисмо до тог времена знали, да распоредимо своје унутрашње одношаје.

Претплата се шаље ма коме од потписаних уредника.

Скупљачима на 10 претплатника, дајемо лист бесплатно.

У *Мосгару*, 9 марта 1896.

Алекса Шантић.
Светозар Торовић.

Изашла је из штампе

ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ

(СТИЛИСТИКА, РИТОРИКА, ПОЕТИКА)

за своје ученице Дјевојачког Царице Марије Института на
Цетињу и ученике гимназије и Богосл.-Учитељске Школе

по рускијем и домаћим изворима саставио *Ј. Ђеџић*.

Прегледала и одобрила Књаж. Црног. Школска Комисија.

Цетиње, Државна Штампарија 1896

Цијена 1 флорин.

С А Д Р Ж И Н А

У В О Д

BIBLIOTEKA

CRNEGORE ĐURĐE

Наука и вјештина; двије врсте вјештина; подјела лијенијех вјештина.

Мјесто бесједне умјетности међу лијенијем вјештинама; апстрактно и конкретно.

Двије врсте бесједне умјетности: прозаични и поетични списи; разлика: по садржини, по начину развића мисли, по језику.

А. Стилистика.

Слог. Логични услови слога; слог тачан и јасан; узроци нејасноће; барбаризми; архаизми, неологизми, провинцијализми. Нетачан слог.

Вјештачки услови слога; слог лаконичан, периодичан, разговорни, о периоду. Врсте слога: ниски, средњи, узвишени.

Музикалност слога од начина разијештава ријечи (метрика). Врсте стихотворства; граматично и логично наглашавање. Стопе. Разлика међу стиховима по каквоћи, количини и по завршетку стопа; хорей, јамб, спондеј, дактил, анапест амфибрахије. Разлика по квантитету стопа.

Разлика по завршетку стиха. Асонане, алитерација, слике мушки, женски, средњи, истоветан, нагомилан. Мјесто сликова.

О свези стихова између себе; строфе.

Уочљивост слога; епитети; тропи и фигуре; метафора, метонимија, синекдоха, хипербола, переснификација, иронија, сарказам, ублажавање, идиотизми; фигура притворног прећутања, ф. прекидања мисли и израза, ф. уступања, понављања, питања, постепености, контраста, антитезе; елипса, асиндет.

Б. Теорија прозе.

Спис и његов постанак; тема, начин излагања; захтјеви; три начина излагања. Врсте прозаичнијех производа. Опис; сличност и разлика међу сликом и описом; услови. План за опис.

Приповиједање; значење; врсте; просто и сложено; биографија, автобиографија; материјал за историју; љетописи, кронике, анали; мемоари; подјела историје: политична и др., посебна и општа; пређашње стање историје; данашњи захтјеви.

Дидактични списи. Предмет и цијелъ; начин састављања; метод индукције и дедукције; синтез и анализ; подјела; течај наука и расправа; двије врсте течаја наука: учевни и научни; врсте расправа, монографија, дисертација; критика (естетична и историјска); критериум; рецензија; хрија (с планом).

Бесједништво; дијелови: приступ, приједлог, доказивање, патетичан дио, закључак. Услови бесједништва, подјела; црквено и свјетовно; слово, проповијед, поука, бесједа; проповиједи поучне и похвалне, академијске, прокламација и манифест.

NACIONALNA **Теорија поезије.**

BIBLIOTEKA

Поезија уопште; дијело, смијешно, комично; школа идеалиста, реалиста, реалистично-идеалистична. Главни карактер. Поезија у тјешњем смислу. Какав треба да је пјесник и уопште умијетник. Типови.

Лирска поезија. Предмет; врсте: химна, ода, (класична, псевдокласична и најновија), елегја, сатира, дитирамб, мадригал, триолет, сонет.

Лиро-епски производи. Балада; романтизам; романца, легенда, идила, басна.

Епска поезија. Предмет и услови. Скаска; поема (епоеа) класична, псевдокласична и најновија (историјска); поема новог доба (поема историјска и лиро-епска).

Роман и приповијетка; историја романа и приповијетке. Роман друштвени и историјски.

Драматска поезија. Услови. Врсте. Трагично и комично. Историја драме. Псевдокласична драма. Нова драматска поезија. Драма у ужем смислу. Опера, мелодрама, оперета, водевил, фарс.